

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ของมนุษย์ใน เพลงกล่อม เด็ก

ในบทนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาเนื้อเพลงกล่อมเด็กที่สะท้อนความคิด ความรู้สึก อารมณ์ ของมนุษย์ที่มีต่อมนุษย์ด้วยกันเองซึ่งในเพลงมีทั้งกล่าวไว้โดยตรงและโดยนัยธรรมชาติมาเปรียบให้เห็นความสัมพันธ์ที่ซ่อนอยู่ในเพลงกล่อมเด็กนั้น ๆ

วิธีการวิเคราะห์จะนำข้อมูลหรือเนื้อเพลงที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง แม่กับลูก ขยายกับหลาน สามีภรรยา นายกับลูกน้องและหนุ่มกับสาว ฯลฯ มาแยกว่าในแต่ละความสัมพันธ์นั้นจะสะท้อนออกมาใน คำ วลี ประโยคเท่าที่คาดว่าจะสามารถ แสดงโลกทัศน์ โดยจะเริ่มวิเคราะห์จากเพลงลาวไปสู่เพลงไทย ตามลำดับ

เพลงลาว

1. ความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก

เพลงหลับเถิดหนา (3)

"...นอนดีแม่เนื้อ ผนตกเอ๋ยเจ้าอย่าไปหน้า ฟ้าห้าฮ้องเจ้าอย่าได้ไปไ้
เชื้อเจ้าไปแต่น้ำแล้วทางมาเชือนแม่เนื้อ เชื้อเจ้าไปแต่สวนและนามาบ้าน เจ้าเหนือ
หากเจ้าน้อยจี่คร้านก็นอนอยู่เชือนเฮาแม่เฮย นอนดีแม่เนื้อ เชื้อเจ้านอนเปลผ้าอยู่ฮ้อยไผ
นอนเปลไกวจำใจฝ้าย แม่บ่ได้ฮายก็คิดถึงความกินแม่เฮย นอนดีแม่เนื้อ"

ตอนนี้กล่าวถึงความรักความห่วงใยที่แม่มีต่อลูก จึงได้รำพันถึงความรู้สึกเป็นห่วง กลัวว่าลูกจะได้รับอันตรายขณะที่อยู่นอกบ้านหรืออยู่ไกลแม่

คำ - เจ้า เจ้าน้อย เขา แม่ คิดถึง

วลี - 1. ผนตก 2. ฟ้ำห้าฮ้อง

ประโยค - 1. ผนตกเอ๋ยเจ้าอย่าไปหน้า

2. ฟ้ำห้าฮ้องเจ้าอย่าได้ไปโก้

3. เชื้อเจ้าไปแต่หน้าแล้วทางมาเชือนแม่เนื่อ

4. เชื้อเจ้าไปแต่สวนและนามาบ้านเจ้าเหนือ

ความคิดฝันบ้าน

ผู้เป็นแม่ทุกคนย่อมรักและห่วงใยลูก เมื่อลูกไม่อยู่บ้านขณะผนตกฟ้ำร้องผู้เป็นแม่ก็วิตกกังวลและห่วงใยกลัวว่าลูกจะได้รับอันตรายจากความไม่แน่นอนของธรรมชาติ เมื่อลูกไปไหนก็ตามที่แม่ก็อยากจะให้ลูกรับกลับบ้านมานอนเล่นอยู่ที่บ้านของเรา อยู่ในสายตาของแม่แม่ก็อุ่นใจไม่ต้องเป็นห่วงอีกแล้ว

เพลงโอหนอชีวิต (4)

"...นอนเถอะ เหนอนอนเปลชะ เทินเหนือ

แม่จิไปเงินฝ่ายเดือนหงายเว้าผู้บ่าว

ลูกเพินหนาได้กินปลาโตใหญ่ ลูกข้อยหนาได้กินแต่ปลาจี้ก้าง

ขางช้าเพินให้ทาน วันนี้ข้อยก็สงสารแท้ลูกข้อยนอนบ่หลับ

พอบ่กลับคืนมามันตาฮ้องไห้ ข้อยจ้อยบ่ได้สงสารแท้ลูกเขา

ถึงเวลากินเขาลูกก็นั่งฟังผา พ้อไปอยู่ทางใดจึงบ่มาบ้านหนี

นอนเถอะ เหนอหลับตาชะ เทินเหนือ บะฮั่งจิม่าเกาะกินคำ

บะกาจิม่าเจาะกินใส่ เจ้าอย่าได้ฮ้องไห้นอนอยู่เชือนเขา

คืนมาจิได้กินเข่า แม่เผาปลาโตใหญ่ ๆ

ชาวบ้านเพินแบ่งให้มาบ้อนลูกเขา

นอนเถอะ เหนอหลับตาชะ เทินเหนือ

เจ้าอย่าได้ค้อยท่าเหลือบตาค้อยแหงน

พ้อเจ้าไปเมืองแมน บ่ต้าวคืนมาบ้าน

พี่นก็ไร้เสียดินสองคนลูกแม่ แม่ก็ลำบากแท้
 ทาให้ลูกกิน
 บางมือก็ได้กินเข้า บางมือก็เอาน้ำลูบท้อง
 นอนให้อยู่บ่เขา แม้ว่าเขาเซาทอนน้อยอ่อนเส้นหา
 ลูกเอ๋ย แม่ก็เหมอดปัญญาเพิ่นบ่กลับมาแล้ว
 นอนเถอะ เหนอหลับตาชะเทินเหน่อ แม่จิไปเที่ยวบ้าน
 เอาหวานคาวมาฝาก ลูกเอ๋ย ให้เจ้าอำปากไว้คอยท่าแม่จิมมา
 จันพอดถึงเวลาแม่จิต่าวคีนมาบ้าน"

ตอนนี้เป็นคำรำพันที่แสดงความน้อยเนื้อต่ำใจของหญิงหม้าย ที่กล่าวถึงความรักและ
 ความเสียสละของแม่ที่ขอมทำทุกอย่างเพื่อลูก แม้กระทั่งขอมทิวเพื่อให้ลูกอิ่ม ขอมลำบากเพื่อให้
 ลูกสบาย ขอมทุกข์ทรมานทุกอย่างเพื่อลูก

คำ - แม่ ลูก เจ้า เขา

วลี - 1. ลูกข่อยหนาได้กินแต่ปลาจี้ก้าง 2. ขางซ้าเพิ่นให้ทาน
 3. ข้อยจ้อยบ่ได้ส่งสารแท้ลูกเขา 4. พี่นก็ไร้เสียดินสองคนลูกแม่
 5. แม่ก็ลำบากแท้ทาให้ลูกกิน 6. บางมือก็ได้กินเข้าบางมือก็เอาน้ำลูบท้อง
 7. นอนให้อยู่บ่เขา

ประโยค - 1. เจ้าอย่าได้ฮ้องไห้นอนอยู่เฮือนเขา
 2. แม่เฒ่าปลาโตใหญ่ ๆ ชาวบ้านเพิ่นแบ่งให้มาบ่อนลูกเขา
 3. แม่จิไปเที่ยวบ้านเอาคาวหวานมาฝากลูกเอ๋ย

ความคิดพินบ้าน

คุณยายทองใบซึ่งเป็นคนร้องเพลงนี้ ได้มีความคิดเกี่ยวกับความหมายในเพลงว่า
 เป็นเพลงที่ให้อารมณ์สะเทือนใจ ทุกครั้งที่ร้องและได้ย็นรู้สึกเศร้ามาก บางครั้งถึงกับน้ำตาไหล
 เพราะความหมายในเนื้อเพลงคล้ายกับชีวิตของคุณยาย และเล่าต่อไปอีกว่า เรื่องราวอย่างใน

บทเพลงนี้เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้านนี้ด้วยหลายคน ถ้าสามีของใครมีเมียน้อยแล้วทิ้งลูกทิ้งเมีย ลูกเมียก็ต้องลำบากมากในสมัยก่อนผู้หญิงต้องคอยพึ่งผู้ชายตลอด เมื่อสามีไม่อยู่แล้วก็ไม่มีความจะไปทำอะไร หาปลา หาอาหารก็ไม่เป็น ก็ต้องคอยอาศัยเพื่อนบ้านให้ช่วยเหลือเกือบจะไม่เหมือนสมัยนี้ผู้หญิงเก่งกว่าแต่ก่อนมาก เพราะต่างทราบกันดีแล้วว่า ผู้หญิงยุคศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาได้เพิ่มบทบาทให้กับตนเองมากเพียงไร นอกจากจะได้รับการรับทนมัยแล้วยังต้องรับบทผู้สร้างรายได้มาจุนเจือครอบครัวอีกแรงหนึ่ง เพราะรายได้ที่สามีหาได้ไม่พอกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น นอกจากนี้ผู้หญิงได้รับโอกาสให้มีการศึกษาสูงขึ้น ได้เปิดโลกทัศน์ของตัวเองกว้างขึ้นและมีโอกาสได้ตัดสินใจเลือกทางเดินของตัวเองตามที่ตัวเองต้องการได้มากขึ้น โดยไม่ต้องจำนนอยู่ในอาณัติของบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมที่กำหนดให้ผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิงในทุก ๆ ด้านเหมือนกับผู้หญิงในอดีต เป็นที่น่าสังเกตว่าในบทเพลงมีวลีและประโยคที่ว่า "แม้ก็ลำบากแต่ทำให้ลูกกิน" และ "บางมือก็ได้กินเข้าบางมือก็เอาน้ำลูบท้อง" ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพที่สังคมกำหนดให้ผู้หญิงว่าต้องพึ่งพาอาศัยผู้ชายที่เป็นสามีในเรื่องการทำมาหากิน ผู้หญิงในอดีตจึงต้องปรนนิบัติเอาใจสามีทุกอย่างเพื่อผูกใจสามีให้อยู่กับตน ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ต้องอดทน เพราะต้องพึ่งสามีทุกด้าน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก

เพลงดวงใจพ่อ (7)

โอรินโหล่นชา	อีตามาบัด
มาบัดเต็มคอ	อีพ่อข้อยช้อย
อ้อยเต็มสวน	อีพ่อคอยปลุก
ลูกช้องไห้	อีพ่อคอยไกว
ไฟข้อยมอด	อีพ่อคอยเป่า
หมกเต้าน้อย	มาสู่กันกิน
ไทยเมืองอินทร์	ทอดแหเบื่องข้าว
ยายเออะ เออะ เออะ เอ	

ตอนนี้กล่าวถึงการแสดงออกซึ่งความรักที่พ่อแม่มีต่อลูกด้วยการตามใจลูก ขอมทำตามความต้องการของลูกทุกสิ่งทุกอย่าง

คำ	-	พ่อ ลูก	
ประโยค	-	1 มาปิดเต๋มคอ	อีพ้อข้อยฮ้อย
		2 อ้อยเต๋มสว่น	อีพ้อคอบปลุก
		3 ลูกฮ้อยไห้	อีพ้อคอบไกว
		4 ไฟข้อยมอด	อีพ้อคอบเป่า

ความคิดพื้นบ้าน

เพลงนี้ไม่ได้กล่าวถึงแม่ กล่าวถึงแต่พ่อกับลูก คุณชายผล เพ็ญอิม ได้ให้ความเห็นว่า ครอบครัวนี้ลูกขาดแม่ (แม่อาจจะสิ้นบุญไปแล้ว หรือไม่ก็ไปหาสามีใหม่) พ่อจึงได้เลี้ยงลูกอย่างตามใจ ให้ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อชดเชยความรักที่ลูกควรจะได้จากแม่

เป็นที่น่าสังเกตว่าในเพลงกล่อมเด็กมักไม่ค่อยกล่าวถึงการที่พ่อเลี้ยงลูก เพราะในวิถีชีวิตของชาวบ้านหน้าที่เลี้ยงดูลูกมักตกเป็นของเพศหญิงไม่ว่าจะเป็น แม่ บ้า น้า อา พี่ น้อง หรือแม่แต่ยาย ก็คุ้นเคยกับภาระนี้เป็นอย่างดี เพราะในสมัยก่อนหรือตามชนบทผู้หญิงเป็นผู้ทำงานและดูแลงานภายในบ้านทั้งหมดตั้งแต่ การหุงหาอาหาร ดูแลปิดกวาดบ้าน ซักผ้า เลี้ยงลูก ฯลฯ ส่วนการทำงานนอกบ้านเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ดังนั้นเวลาที่พ่อจะมีให้ลูกจึงน้อยกว่าที่แม่มีให้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เราท่านคุ้นเคยกับการที่จะรับรู้ว่า สิ่งนี้เป็นหน้าที่ของผู้เป็นแม่มากกว่าพ่อ นอกจากเนื้อเพลงจะกล่าวถึงการที่พ่อเลี้ยงดูลูกด้วยความรักแล้ว ยังได้กล่าวถึงอาชีพการทำอะไร (อ้อย) ดังวลีที่ว่า "อ้อยเต๋มสว่นอีพ้อข้อยปลุก" และอาชีพประมง ดังวลีที่ว่า "ไทยเมืองอินทร์ทอดแหเบื่องซ้า" สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอาชีพของชาวบ้านและสภาพทั่วไปชุมชนได้อย่างชัดเจน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างยายกับหลาน

เพลงหลับเถิดหนา (3)

"นอนดีเนื้อแม่เฮย หลับตาอย่าให้ นอนตื่นเร็วจึงไปเล่นน้ำเขาแม่เฮย
 นอนดีแม่เนื้อแม่เจ้าไปโฮ่ เพ็นจิกีบไข่มาหา หลับตา แม่เนื้อ แม่เจ้าไปนาเอย
 เพ็นจิกีบมันค้ำมาค้อนแม่เจ้าไปบ้านพี่น้อง เพ็นเอาเหล้าให้ขม แม่เฮย
 แม่ซ็อนมมาค้อน นอนดีแม่เนื้อ นอนดีศรีซัน นอนตื่นเร็วจึงไปเล่นน้ำเขา แม่เฮย..."

ตอนนี้กล่าวถึงความรักที่ยายมีต่อหลานด้วยการ تهدก่หลอมหลานให้หลับ และได้
 ปลอบขวัญหลานให้หยุดร้องไห้ขณะที่แม่ต้องออกไปทำมาหากินแล้วยังไม่กลับมาบ้าน

คำ - เจ้า

วลี - 1. นอนดีเนื้อแม่เฮย 2. หลับตาอย่าให้ 3. นอนดีศรีซัน

ประโยค - แม่ซ็อนมมาค้อน

ความคิดพื้นฐาน

คุณป้าราตรี ช่วยโสภา ในฐานะผู้ร้องและมีประสบการณ์ในการเลี้ยงหลานได้ให้ความ
 คิดว่า เมื่อแม่ของหลานต้องทำงาน เพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัวจึงไม่มีเวลาดูแลลูก และคนที่
 ไว้เนื้อเชื่อใจได้และมีเลือดเนื้อเชื้อไขก็ไม่ใช้ใครอื่นนอกจากญาติพี่น้อง ปู่ย่าตายายเท่านั้น เหตุที่
 ยายต้องรับภาระนี้ก็เพราะโครงสร้างทางสังคมของคนพวนเมื่อหญิงชายแต่งงานกันฝ่ายชายต้องมา
 อยู่บ้านฝ่ายหญิง ซึ่งในบ้านของฝ่ายหญิงก็มีพ่อ แม่ ของฝ่ายหญิงรวมอยู่ด้วยเมื่อทั้งคู่ลูกก็ได้อาศัย
 ตายายเป็นผู้ช่วยดูแลให้ยามที่ตนเองไปทำงาน ดังความที่ยายได้ร้องปลอบหลานว่า "นอนดีแม่เนื้อ
 แม่เจ้าไปโฮ่ เพ็นจิกีบไข่มาหา แม่เจ้าไปนา เพ็นจิกีบมันค้ำมาค้อน" นอกจากนี้เนื้อร้องตอนนี้
 จะเป็นการปลอบโยนหลาน แต่ก็ได้สอดแทรกธรรมชาติที่เป็นอาหารคือ ไข่ และมัน ซึ่งจะใช้เป็น
 รางวัลปลอบใจถ้าหลานหยุดร้องไห้เอง แม้ในบทเพลงจะไม่ได้ปรากฏคำว่ายายไว้ แต่เป็นที่
 เข้าใจกันระหว่างคนในหมู่บ้านว่า บทเพลงนี้ผู้ร้องจะเป็นใครอื่นไปไม่ได้นอกจากยาย เพราะ

นอกจากจะมีการร้องปลอบขวัญหลานแล้วยังมีคำเสริมบทที่แสดงความรักต่อหลาน ถ้าเป็นคนอื่นที่ไม่มีความผูกพันก็ยากที่จะทำได้เหมือนยาย

เพลงนอนเถิดเจ้า (5)

นอนดีเนื่อ	หลับตาอย่าให้
แม่เจ้าไปไซ้	เพิ่นจิกีบไซ้ไก่อมาหา แม่เฮย
แม่เจ้าไปนา	เพิ่นจิกีบไซ้กามาต้อน
แม่เจ้าไปเยี่ยมพี่น้อง	ส่งเหล้าให้ขม
ส่งนมเต็มเต้า	นอนดีเนื่อหลับตาอย่าให้ แม่เฮย

ตอนนี้มีเนื้อร้องและความหมายคล้ายคลึงกับบทเพลงหลับเถิดหนา (3) มาก ซึ่งกล่าวถึงความรักของยายที่มีต่อหลาน ยายจึงร้องเพลงกล่อมหลานให้หยุดร้องไห้จนแม่เพราะแม่ยังไม่กลับจากไร่นา

คำ - เจ้า

วลี - 1. นอนดีเนื่อ 2. หลับตาอย่าให้

ความคิดพื้นบ้าน

ความคิดของคุณยายหลายท่านในหมู่บ้าน อาทิเช่น คุณยายใบ คุณยายสอน คุณยายหลิม และคุณป้าก็ ต่างลงความเห็นว่าคุณร้องในที่นี้คือยาย ถึงแม้ว่าในเพลงจะไม่มีคำเอ่ยคำว่ายายหรือหลานก็ตาม แต่ด้วยประสบการณ์และความรู้สึกของคนในชุมชน เพราะในสมัยก่อนหรือแม้แต่ในปัจจุบัน ยายก็ยังคงเลี้ยงหลานเสมอมา อีกทั้งคุณยายทุกคนก็เคยใช้บทเพลงบทนี้กล่อมหลานมาแล้วทั้งสิ้น

4. ความสัมพันธ์ระหว่างย่ากับหลาน

เพลงแผ่นดินของเรา (2)

"...เก็บมะเขือเสือก้า ให้ย่าช้อยแดก
เก็บมะบ้าเสือกึง กึง กึง ผีเหยื่อ..."

ตอนนี้กล่าวถึงความรักความห่วงใยที่หลานมีต่อย่า โดยการที่หลานเลี้ยงดูย่าด้วยการหาอาหารให้ย่ารับประทาน

คำ - ย่า ช้อย ให้

วลี - เก็บมะเขือเสือก้าให้ย่าช้อยแดก

ความคิดพินบ้าน

บทเพลงในท่อนนี้แสดงให้เห็นความรัก ความกตัญญูของหลานที่มีต่อย่าของตน การที่ย่ากับหลานจะผูกพันกันมากขนาดนี้มิได้เห็นน้อย ถ้าเป็นยายกับหลานจะเห็นได้ทั่วไป เพราะเมื่อคนพวนแต่งงานกันแล้ว ผู้ชายต้องอยู่กับทางบ้านฝ่ายหญิง หรือไม่ก็แยกไปอยู่กันเป็นครอบครัวของตนเอง ชาวบ้านรู้สึกนิยมชมชอบหลานที่รู้จักกตัญญูและไม่ทอดทิ้งคนแก่ดูแลเอาใจในเรื่องการกินการอยู่ ดังในวลีที่ว่า "เก็บมะเขือเสือก้า ให้ย่าช้อยแดก" อาหารที่คนพวนรับประทานกันในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่เป็นพืชผักมากกว่าเนื้อสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นผักที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในป่าหรือริมทางเดิน และผักที่ปลูกไว้ในบ้านหรือพืชผักสวนครัว ส่วนโปรตีนที่ได้จากสัตว์ก็ได้จากเนื้อปลาเป็นส่วนใหญ่ แต่อาหารที่ลาวพวนนิยมรับประทานกันเป็นพิเศษคือ น้ำพริกผักจิ้ม ซึ่งนอกจากจะมีรสชาติอร่อยถูกปากแล้วยังมีคุณค่าทางสารอาหารที่เป็นวิตามิน ถ้ารับประทานกับปลาก็จะได้รับโปรตีน อีกด้วย นับว่าคนพวนได้นำสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต

5. ความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มกับสาว

เพลงรักที่รอกอบ (1)

เหล่นว่าไอ้โยโหนอสีเนาซ่วนเจ้าว่าวหม่วนสู่คนเอยอีพี่เอย
 เพราะว่าเค็ยวเห็นหน้าก็ดีใจหลายเตอพี่อ้ายเอ้ย ซ้อจ้งได้เปิบข้าวคำโปปายปานอ้ายเอ้ย
 พอว่าเค็ยวเห็นหน้าเจ้าก็คือน้ำพระบางถะน้อ ซ้อยบ่เห็นเจ้าก็คือน้ำพระเจ้าน้อย
 ซ้อยจิมองพระเจ้าน้อยก็ขังบาปกินหัวอ้ายบ่าวเมืองพรหมเอ้ย
 เห็ดจ้งได้น้องจ้งจิดักกินเข้าหัวอำฟ้า เห็ดจ้งได้น้องจ้งจิดักกินปลาจำช่วมถ้ว
 เห็ดจ้งได้น้องจ้งจิดักกินกล้วยช่วมหวีกินปลีช่วมกานเจ้าน้อย
 จ้งจิดักอานน้ำช่วมขอนอนเนาช่วมห้อง น้องได้อ้ายจ้งจิดักมีความสุขอยู่น่ากันจนเฒ่า
 ซ้อยนึกคิดมักเจ้ามาตั้งแต่คนดินมักตั้งแต่พระยาพลเกิดสงครามคราวนั้น วันเหนือ
 มักตั้งแต่เมืองพรหมบ่ทันตั้ง ตั้งแต่พระเจดีย์บ่ทันก่อ มักแต่พ่อแม่เจ้าจาดเข้าเจ้ารมกัน
 ซ้อยนียากได้เจ้านะน้อ คำที่ว่าได้เจ้าบ่เคืองใจเจ้า
 งานการหมดทุกสิ่งถ้วอยู่หึ่งซี้ค่านล้างสื้อไบ เห็ดจ้งได้น้อง จ้งจิดักเจ้ามา
 เป็นคู่เทียมสอง เจ้าชะบึงพอนจิต้าวไรลีมน้องละหน้อ.

ตอนนี่ยก่กล่าวถึงความรักระหว่างชายหญิง โดยที่ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่หลงรักและ
 ปราบปรามฝ่ายชายมานานแล้วจึงได้รำพันความในใจของตนออกมาทางบทเพลง

- คำ - เจ้า อีพี่ พี่อ้าย ซ้อย ดีใจ มัก ความสุข น้อย อ้าย คู่ ช่วม
 วลี - 1. มักตั้งแต่พระยาพลเกิดสงครามคราวนั้น 2. มักตั้งแต่เมืองพรหมบ่ทันตั้ง
 ตั้งแต่พระเจดีย์บ่ทันก่อ
 3. มักตั้งแต่พ่อแม่เจ้าจาดเข้าเจ้ารมกัน 4. เพราะว่าเค็ยวเห็นหน้าก็ดีใจ
 หลายเตอพี่อ้ายเอ้ย
 ประโยค - ซ้อยนึกคิดมักเจ้ามาตั้งแต่คนดิน

ความคิดฝันบ้าน

คุณยายเกษร เล่าให้ฟังว่าในเรื่องความรักของหญิงสมัยก่อนนั้น ถึงจะรักผู้ชายอย่างไร ก็ไม่กล้าจะแสดงให้เขารู้กลัวเขาจะว่าให้เสียหาย ต้องรอจนกว่าฝ่ายชายจะเข้ามาเอง พุดง่าย ๆ ว่าฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่ถูกเลือก ผู้หญิงคนไหนที่สวยก็จะมีผู้ชายมาจีบเยอะ แต่คนที่ไม่สวย พอผู้ชายคนใดมาจีบก็ต้องรีบรับไมตรี เพราะกลัวไม่มีใครมาสู่ขอ การที่อายุถึงวัยแต่งงานแล้วแต่ยังไม่แต่งงาน เพราะไม่มีใครมาสู่ขอเป็นเรื่องน่าอายสำหรับผู้หญิง ในสมัยก่อนจึงมีเหตุที่ฝ่ายหญิงต้องเป็นฝ่ายรักข้างเดียวอยู่เสมอ ๆ ดังประโยคที่ว่า "ข้อยนึกคิดมักเจ้ามาตั้งแต่คนดิน" แต่ถ้าฝ่ายชายไม่รู้ตัวว่ามีคนแอบรักอยู่ ฝ่ายหญิงก็ไม่สามารถแสดงกิริยาให้ฝ่ายชายรู้ได้ จึงต้องร้องออกมาเป็นเพลง เพื่อคลายความอัดอั้นตันใจ อีกทั้งคนพวนได้กล่าวถึงที่อยู่ของเขาในปัจจุบัน ดังวลีที่ว่า "มักตั้งแต่เมืองพรหมบ่ทันตั้ง..."

5.1 ความปรารถนา

เพลงรักที่รอคอย (1)

เหล่าน้าโอย้อโหนอสีเนาซ้วนเจ้าว่าวหม่วนสู่คนเอยอีพีเอย
 เพราะเดี้ยวเห็นหน้าก็ดีใจหลายเตอพีอ้ายเอ้ย ชื่อจ้งใจเปิบข้าวคำโปปายปานอ้ายเอ้ย
 พอว่าเดี้ยวเห็นหน้าเจ้าก็คือหน้าพระบางณะน้อ ข้อยบ่เห็นเจ้าก็คือคางพระเจ้าน้อย
 ขันจิมองพระเจ้าน้อยก็ยังบาบกินหัวอ้ายบ่าวเมืองพรหมเอ้ย
 เห็นจ้งใจน้อจ้งใจได้กินเข้าหัวอำฟ้า เห็นจ้งใจน้อจ้งใจได้กินปลาจำอ่วมถั่ว
 เห็นจ้งใจน้อจ้งใจได้กินกล้วยช่อมหวีกินปลีช่อมกาบเจ้าน้อ
 จ้งใจได้อาบน้ำช่อมขนอนเนาช่อมห้อง น้อจ้งใจอ้ายจ้งใจมีความสุขอยู่น่ากันจนเฒ่า
 ข้อยนึกคิดมักเจ้ามาตั้งแต่คนดินมักตั้งแต่พระยาพลเกิดสงครามคราวนั้น วันเหนือ
 มักตั้งแต่เมืองพรหมบ่ทันตั้ง ตั้งแต่พระเจดีย์บ่ทันก่อ มักแต่พ่อแม่เจ้าจากเข้าเจ้ารมกัน
 ข้อยนืออยากได้เจ้านะน้อ คำที่ว่าได้เจ้าบ่เคื่องใจเจ้า
 งานการหมดทุกสิ่งถั่วอยู่หึ่งขี้ค่านล้างสู่ไบ เห็นจ้งใจน้อ จ้งใจได้เข้ามา
 เป็นคู่เทียมสอง เจ้าชะยิงพอนจิต้าวโรลิมน้องละหน่อ.

ตอนนี้ เป็นความปรารถนาของฝ่ายหญิงที่หลงรักฝ่ายชาย อยากที่จะได้ฝ่ายชายมาเป็นคู่ จึงพยายามคิดที่จะทำทุกอย่างที่จะทำให้ฝ่ายชายพึงพอใจและรักตอบ

- คำ - เจ้า อีพี่ พี่อ้าย อ้าย ข้อย เห็นจิ้งโจ ความสุข มั๊ก อยากได้ คู่
- วลี - 1. เห็นจิ้งโจน้อยจิ้งโจได้กินเข้าช่อมอ้าฟ้า 2. เห็นจิ้งโจน้อยจิ้งโจได้กินปลาจ่าช่อมถั่ว
3. เห็นจิ้งโจน้อยจิ้งโจได้กินกล้วยช่อมหวีกินปลีช่อมกาบเจ้าน้อ
4. จิ้งโจได้อาบน้ำช่อมขนอนเนนาช่อมห้อง 5. น้องได้อ้ายจิ้งโจมีความสุขอยู่น่ากันจนเต่า
6. เห็นจิ้งโจน้อยจิ้งโจได้เจ้ามาเป็นคู่เทียมสอง
- ประโยค - 1. ข้อยนึกคิดมักเจ้า 2. ข้อยนียอยากได้เจ้า

ความคิดพื้นบ้าน

คุณยายผวนเล่าให้ฟังว่าผู้หญิงสมัยก่อนนั้นคิดจะรักใครชอบใครสักคนก็บอกใครไม่ได้ เพราะถือเป็นเรื่องน่าอายจึงได้แต่คิดอยู่ในใจ บางครั้งอึดอัดตันใจจะเขียนใส่กระดาษก็เขียนหนังสือไม่ค่อยจะเป็น ครั้นจะพูดก็กลัวคนเห็นและได้ยินจะเอาไปรำลือ จึงได้ระบายความรู้สึกของตนมาเป็นเพลง

เพลงไอ้หนอชีวิต (4)

"...ไอ้ว่า ข้อยก็เสียคายนแท้
เสียคายนยังหนุ่มยังสาว เสียคายนเป็นคราวเดียวกัน
จิดั่งงานเนนาเจ้า
ไอ้หนอ ข้อยก็สายเสียแล้ว
สายไปจนว่าบ้าย ชูช่างมันก็ช้าย
บ่มีผู้อยากปากน้า ดอกเหนือ
ครั้นนี้แหละน้อ เห็นว่าเห็นไม้ ร้างามขวานพลัดบิน
เห็นเธอบินอยู่ฟ้า เลยแหงนหน้าเบ็งคายน

ข้อก็เสียค้ายเจ้า เสียค้ายเจ้าดอกไม้ไฟดอกไม้บาน
 เสียค้ายเจ้าดอกไม้ จานโคมเชื้อ
 ให้เจ้าบานเพื่อข้อ ย่ำผายเมืองพรหม เดินเหนือ..."

ตอนนี้กล่าวถึงความรักความปรารถนาของหญิงสาวที่อยากได้ชายหนุ่มมาเป็นคู่ แต่
 ทุกอย่างก็สายไปแล้วเพราะอายุและรูปร่างที่แตกต่างกันมากเกินไปจึงไม่สมปรารถนา

คำ - ข้อ เสียค้าย สาย เจ้า

วลี - 1. ข้อก็เสียค้ายเจ้า 2. เสียค้ายเป็นคราวเดียวกันจัดงานเนาเจ้า
 3. ข้อก็สายเสียแล้ว 4. เห็นเธอบินอยู่ฟ้าเลยหงายหน้าเบิ่งค้าย
 5. จัดงานเนาเจ้า

ความคิดพื้นบ้าน

คุณยายทองใบ พงษ์คำ ได้เล่าถึงชีวิตในอดีตให้ฟังว่าผู้หญิงไม่มีอิสระในการเลือกคู่
 เรื่องการแต่งงานต้องขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่เป็นหลัก ถ้าผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายเห็นว่าเหมาะสมกันแล้ว ก็จะ
 ทำการหมั้นหมายสู่ขอ แม้ว่าเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะไม่ได้รักกันก็ตาม การแต่งงานแบบคลุมถุงชนนี้
 มีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน คุณยายเล่าว่าคุณยายก็เป็นคนหนึ่งที่เคยพบเห็นการแต่งงานแบบนี้มามากและมี
 ความคิดว่าไม่มีใครอยากเป็นเช่นนี้ ทุกคนก็คงอยากเลือกคู่ครองด้วยตนเองทั้งนั้น แต่บางครั้ง
 กว่าที่จะพบคนที่ถูกใจก็สายเกินไปเสียแล้ว ดังวลีที่กล่าวไว้ในบทเพลงที่ว่า "ข้อก็สายเสียแล้ว"
 เสียค้ายเป็นคราวเดียวกันจัดงานเนาเจ้า หมายถึง เมื่อพบคนที่ถูกใจอายุก็มากแล้ว และพูดถึง
 ความปรารถนาว่าถ้าเป็นรุ่นราวคราวเดียวกันก็จะขอแต่งงานและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข แต่ก็
 แต่เป็นความคิดที่เป็นไปไม่ได้ เพราะเวลาไม่มีวันหวนกลับ ดังนั้นเมื่อถึงวัยอันควรที่จะมีครอบครัว
 ได้ก็ควรที่จะมีคนรักและแต่งงานกันให้เป็นหลักเป็นฐาน อยู่กินกันเป็นครอบครัว

5.2 ความทุกข์เพลงโอหนอชีวิต (4)

คึดซอดเจ้ากินเข้าบ่เป็นคำ
 กินคำใดไหลลงซำมีแต่ท้อง
 คำจิจ้องคองน้องเลขบ่มี วันเหนือ
 ทุกข์บาตรหาบยังมีซำบ่อนปลง
 ทุกข์บาตรลุงยังมีซำบ่อนฮ้อย
 ทุกข์ทะเล็กทะเล็กน้อยบ่ให้ส่งเห็นหน้า
 ขันจิจี้ยวหาดเจ้าเสือกินตายย่านเฟิ่นซ่า
 เสือกินงัวกินควายเฟิ่นซ่าไกล เสือกินข้อยเฟิ่นซ่าไกล
 ข้อยนำบ่ ไปน่าน้องบ่
 ขันจะไปกับข้อยบ่ให้ดอกฟ้าให้อยาก
 ข้อยจิดากเปลือกไม้เฮอะจิมแจ่วตางปลา
 ขันพอถึงเวลาจิกอดคอดมแก้ม
 ขันว่าเจ้ามักข้อยให้แก้แค้นมาขอ
 ขันเจ้าปลุกเฮือนหอโจนคนามาพร้อมด้วยเหนือ...

ตอนนี้กล่าวถึงความทุกข์อันเกิดจากการคิดถึงคนรัก ครั้นฝ่ายหญิงจะไปหาที่บ้านก็กลัวว่า
 ระหว่างทางจะถูกเสือกินตาย หรือเมื่อคนอื่นรู้ เขาก็จะนิทาว่ากล่าวให้เสื่อมเสียจึงไม่กล้าทำ
 เพียงแค่นี้ก็คิดจึงเป็นเหตุให้ทุกข์ทรมานใจ

คำ - คึดซอด ทุกข์ ข้อย น้อง เจ้า มัก

วลี - 1. คึดซอดกินเข้าบ่เป็นคำ 2. ทุกข์บาตรหาบยังมีซำบ่อนปลง
 3. ทุกข์บาตรลุงยังมีซำบ่อนฮ้อย 4. ทุกข์ทะเล็กทะเล็กน้อยบ่ให้ส่งเห็นหน้า
 5. ขันจิจี้ยวหาดเจ้าเสือกินตายย่านเฟิ่นซ่า

ความคิดฝันบ้าน

คุณยายใหม่ ขุนอ่อน เล่าความหลังเมื่อครั้งคุณยายยังสาวให้ฟังว่า ผู้หญิงในสมัยนั้น ไม่มีอิสระเหมือนสมัยนี้หรอก คิดถึงหนุ่ม ๆ ก็ไม่กล้าพูดให้ใครรู้ถึงความรู้สึก เมื่อมีหนุ่ม ๆ ต่างหมู่บ้านมาเที่ยวงานบุญข้าวจีเดือนอ้ายที่วัดในหมู่บ้านมีหลายคู่คุยกันแล้วชอบพอกัน เมื่องานเลิกไปแล้วก็ได้แต่คิดถึงกันจะไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ ก็ไม่สะดวก เพราะต้องเดินไกลมาก จึงได้แต่ทุกข์ระทมใจเพราะความคิดถึง ดังความรู้สึกทุกข์ใจที่แสดงออกจากคำและวลีที่ว่า "คิดชอดกินเข้าบ่เป็นคำ" ถึงแม้จะทุกข์ใจเพราะคิดถึงคนรัก แต่ก็ไม่ได้คิดจะหนีตามกันไป ยังเป็นความสำคัญของการแต่งงานดังประโยคที่ว่า "ขันว่าเจ้ามักข้อยให้เถ้าแก่มาขอ..." เป็นต้น

5.3 ความเชื่อ

เพลงไอ้หน่อชีวิต (4)

"...ผัวข้อยหนีไปดำน หมาตัวโตมันพาด่วน ไปน้อ
 สารุเนื้อ ขอเหอะไฟล้าไม้ใหม่ปลายตีนนั้นผู้ออกก่อน
 ขอเหอะพาเหตุฮ้อนพาผัวข้อยตัวคืน แค่นั้น..."

ตอนนี้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาว่า ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว

ในเพลงภรรยาได้แข่งไว้ว่าถ้าผู้ใดพาสามีของตนไปก็ขอให้ได้รับเหตุร้อนใจจนทนไม่ได้ จนกระทั่งต้องพาสามีของเธอกลับคืน

คำ - สารุ ข้อย ผัว

วลี - 1. สารุเนื้อขอเหอะไฟล้าไม้ใหม่ปลายตีนผู้ออกก่อน
 2. ขอเหอะพาเหตุฮ้อนพาผัวข้อยตัวคืน

ความคิดพื้นบ้าน

คุณยายผาด กล่าวว่ายายเชื่อในเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ถ้าทำชั่วไปแล้วจะไม่สบายใจถึงแม้คนอื่นจะไม่ทราบ แต่ตัวเองต้องทราบดีกว่าใครทั้งหมด เพราะฉะนั้นก็เหมือนสวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจนั่นเอง นอกจากนี้ถ้าใครทำไม่ดีเอาไว้มันก็ต้องชดใช้กรรมที่ตนก่อไว้ ไม่นานชาตินี้ก็ชาติหน้า คุณยายเชื่ออย่างนั้น ความเชื่อเช่นนี้ชาวบ้านอีกหลายท่านเห็นด้วยและยืนยันว่าถ้าใครก่อกรรมทำเข็ญไว้กรรมที่ตนก่อไว้จะต้องตามทันและสนองตอบมากเป็นทวีคูณ ทุกคนจึงกลัวที่จะทำชั่ว การที่ชาวบ้านคิดได้เช่นนี้ยังผลให้หมู่บ้านนี้อยู่กันด้วยความสงบสุข เหตุที่คิดเช่นนี้เพราะชาวบ้านมีวัดและศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เขาจะไปทำบุญที่วัดตอนเช้าและตอนเพล หรือถ้าคนไหนไม่มีเวลาก็จะไปใส่บาตรในตอนเช้า เมื่อทำบุญที่วัดและได้ฟังพระเทศน์เป็นประจำ สิ่งนี้ก็เป็นที่เครื่องหล่อหลอมจิตใจให้ชาวบ้านที่นี้กลัวบาปกลัวที่จะทำชั่ว บางคนถึงจะไม่ทำดีก็ไม่ทำชั่ว เพราะกลัวกรรมตามสนองกลัวตกนรก อีกทั้งความเชื่อในโลกนี้โลกหน้า กลัวกรรมชั่วที่ตนก่อไว้จะตามไปถึงภพหน้า จากการสัมภาษณ์พบว่าหลายคนเชื่อว่าชาตินี้ตนเองเกิดมาใช้กรรมเก่า และพยายามทำความดีทดแทนเพื่อว่าชาติหน้าจะได้สุขสบายกว่าที่เป็นอยู่ เมื่อสภาพวิถีชีวิตเป็นเช่นนี้จึงเป็นเหตุให้เขาคิดร้องเพลงที่มีความเชื่อสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้จากคำและวลี ที่ใช้คำว่า "สาธุ" เพื่อเป็นการสาปแช่งคนที่ทำชั่วให้ได้รับผลกระทบชั่วที่เขาก่อไว้เร็วขึ้น โดยขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือ

6. บทเพลงที่กล่าวถึงมนุษย์

เพลงโอ้หนอชีวิต (4)

"...อันว่าคนไทยนี้ เ पनिก็ได้ เป็นใหญ่กันหลาย
 เ पनिได้เป็นนายคนก็บ่ เ เขาเนื้อเจ้า
 เจ้าได้เป็นใหญ่แล้ว เป็นถึงชั้นอาจารย์
 สอนลูกหลานให้ เขามีความชู้กันต่อไปภายหน้า
 อาจารย์จะได้เลื่อนชั้น เป็นใหญ่ เป็นโต
 จิได้มีอาวุธยืนยาวไปภายหน้า

เทวดาอยู่ฟ้า จะพาให้ข้งเฮือง

เจ้ายิ่งบ่เคื่องใจแค้น เงินแสนจะมาสู้

เงินแสนมาสู้บ้าน เงินล้านมาสู้เฮือน วันหน้า ..."

ตอนนั้นกล่าวถึงชนชั้นทางสังคมของมนุษย์ในรูปชนชั้นผู้ปกครองกับผู้ได้ปกครอง โดยกล่าวในรูปของคนที่ใหญ่เป็นโตในที่นี้คืออาจารย์ ซึ่งมีลูกศิษย์เป็นผู้ได้ปกครอง และลูกศิษย์จะต้องเคารพและเชื่อฟังคำสั่งของอาจารย์

คำ - อาจารย์ เทวดา ลูก หลาน อาวุโส นาย

วลี - 1. ใหญ่เป็นโต 2. เป็นนายคนกับเขา 3. จิตมีอาวุธยืนยาวไปกายหน้า
4. สอนลูกหลาน 5. เทวดาผู้ฟ้าจะพาให้ข้งเฮือง

ประโยค - 1. เจ้าได้เป็นใหญ่แล้วเป็นถึงชั้นอาจารย์ 2. อาจารย์จะได้เลื่อนชั้นเป็นใหญ่เป็นโต

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านมีความคิดว่าการที่คนเรามีความรู้ความสามารถแล้วประสบความสำเร็จ จนเป็นใหญ่เป็นโต เป็นเจ้านายคนนั้นเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจสำหรับตนเอง และครอบครัวเป็นอย่างมาก ทุกคนจึงพยายามส่งเสริมลูกหลานของตนให้ได้เรียนในระดับสูงเท่าที่พ่อแม่จะมีกำลังส่งได้ อาชีพหนึ่งที่ชาวบ้านถือว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติคือ อาชีพครู มีลูกศิษย์มากมายไปที่ใดก็มีคนนับหน้าถือตา เพราะเป็นอาชีพนี้เป็นกำลังสำคัญที่จะสร้างคนที่มีคุณภาพเพื่อเป็นกำลังของชาติต่อไปในอนาคต ดังจะเห็นได้จากการใช้วลีประโยค ที่ยกย่องว่า "เป็นเจ้านายคนกับเขา" และ "เจ้าได้เป็นใหญ่แล้วเป็นถึงชั้นอาจารย์" เป็นต้น ไม่เพียงแต่ชาวบ้านเท่านั้นที่จะเห็นความสำคัญของการศึกษา แม้แต่พระมหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ที่สุดในแผ่นดิน ก็เห็นความสำคัญของการศึกษา ดังพระบรมราชโองการของรัชกาลที่ 6 ที่ตรัสว่า "คนเราถึงจะมีกำลังวังชาปานใด ถ้าไม่มีวิชาแล้วก็นับว่าแพ้เปรียบผู้อื่น" สิ่งนี้คงจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าคนเราจะมิมีศรัทธาบรรดาศักดิ์มีอำนาจใหญ่โตเพียงใด ยังต้องเชื่อในคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ จึงไม่แปลกที่ชาวบ้านจะชื่นชมยกย่องและให้ความสำคัญในอาชีพนี้

เพลงไทย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก

เพลงดวงใจแม่ (34)

โอลະชา แม่โอลະเท่เอย
 เอลุกนอนเปล แม่จะเป็นคนไกว

ตอนนี้กล่าวถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูกน้อย โดยการเท่กล่อมให้ลูกหลับในเปลที่แม่เป็นผู้ไกวให้

คำ - แม่ ลูก

วลี - 1. แม่โอลະเท่ 2. เอลุกนอนเปล

ประโยค - แม่จะเป็นคนไกว

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านคิดว่าในบทเพลงนี้ไม่ได้กล่าวสิ่งใดที่นอกเหนือไปจากการแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูกว่าแม่จะเป็นผู้ไกวเปลให้ลูกน้อยนอนหลับให้สบาย เพราะแม่จะอยู่ใกล้ ๆ ให้ลูกอุ่นใจและคอยไกวเปลให้ลูกด้วยความรัก ความรักของแม่เป็นความรักที่บริสุทธิ์ ไม่มีรักใดที่จะเสมอเหมือน เป็นความรักที่มีแต่ให้โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น มีความห่วงใย ผูกพันเอื้ออาทรต่อลูกอันเป็นที่รัก ดังจะเห็นว่ามีการใช้คำว่า "แม่โอลະเท่" แทนตัวลูกรัก การสรรหาคำที่ใช้เรียกลูกรักนั้น แม่ต้องคิดแล้วว่าจะมีความหมายที่จะแสดงถึงความรักที่แม่มีให้ โดยคำว่าแม่โอลະเท่ หมายถึง ตัวลูกที่แม่ต้องกล่อมให้หลับไปด้วยความรัก เพราะคำว่าโอลະเท่ เป็นคำที่ใช้ร้องเมื่อขึ้นต้นบทเพลงกล่อมเด็ก หลายเพลงมักขึ้นต้นด้วยคำว่าโอลະเท่นี้

เพลงอย่าจากไกล (35)

ลักษณะวงศ์แก้วตา	หนีแม่มาอยู่กลางไพร
เล่าเรียนวิชา	กับพระหลวงตาที่ศาลาใหญ่
โอ้ เหน้ เหน้ เหน้	ลูกนอนเปลแม่จะเป็นคนไกว

ตอนนี้เป็นการนำตัวละครในนิทานพื้นบ้านเรื่องลักษณะวงศ์มาเป็นสื่อที่จะแสดงความรัก ความห่วงใยที่แม่มีต่อลูกเหมือนกับที่แม่ของลักษณะวงศ์ที่หนีมาเรียนวิชาถึงในป่าใหญ่

คำ - แก้วตา แม่ ลูก
 วลี - 1. หนีแม่มา 2. ลักษณะวงศ์แก้วตา
 ประโยค - ลูกนอนเปลแม่จะเป็นคนไกว

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านคิดว่าบทเพลงนี้เป็นกรณีที่แม่เล่านิทานให้ลูกฟังก่อนนอน โดยจะเล่าแบบนิทาน ก็จะไม่ค่อยน่าสนใจเท่ากับสอดแทรกทำนองอันไพเราะ เข้าไปในเนื้อเรื่องซึ่งเป็นเรื่องลักษณะวงศ์ที่แม่ชอบ ถึงลูกจะยังเล็กไม่รู้ความหมายของเพลงที่ร้องก็สามารถฟังร่วมกับแม่ได้เพราะมีการสอดแทรกทำนองนอกเหนือจากเนื้อเรื่องซึ่งเป็นนิทาน

ในบทเพลงนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของแม่ที่มีต่อลูก โดยมีคำที่แสดงความรัก คือคำว่า "แก้วตา" ในวลี "ลักษณะวงศ์แก้วตา" ส่วนชื่อลักษณะวงศ์นั้นอาจจะมาจากนิทานพื้นบ้านเรื่องลักษณะวงศ์ โดยที่เนื้อหาของเพลงได้นำนิทานเรื่องนี้มาเปรียบกับชีวิตของคนร้อง ลักษณะวงศ์หนีแม่ไปร่ำเรียนวิชาที่หลวงตาในป่า อาจเป็นไปได้ว่าความคิดของแม่ที่กลัวว่าเมื่อลูกโตขึ้นแล้วจะต้องจากแม่ไปร่ำเรียนวิชาเหมือนกับลักษณะวงศ์ ถ้าเป็นอย่างนั้นจิตใจของแม่คงจะทุกข์ทรมานเพราะคิดถึงและห่วงใยลูกของแม่อย่างที่สุด ดังจะเห็นจากมีการใช้วลีที่ว่า "หนีแม่มา" แสดงว่าแม่ไม่อยากจะให้ลูกทำอย่างนั้น ถ้าแม่รู้แม่คงไม่ให้ทำ สิ่งที่ลูกทำเป็นสิ่งที่แม่ไม่เห็นด้วย แต่เป็นความต้องการของลูก ลูกจึงหนีแม่มาโดยที่แม่ไม่ได้รับรู้ในการกระทำนั้น ในบทเพลงแสดง

ความกล้าหาญ และความใฝ่รู้วิชาของลักษณะวงศ์ ส่วนตอนท้ายได้ชี้ถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูกว่า แม่จะไกวเปลให้ลูกด้วยความรัก

2. ความสัมพันธ์ระหว่างตายายกับหลาน

เพลงหลับเสียดึก (36)

ยายจะกล่อมให้เจ้านอน หลานฉันงามงอนจงหลับไป
ให้เจ้านอนหลับไหลจนบ่าโยม แม่นิมอนงคือย่าโกงยายนะลูกยา

ตอนนี้กล่าวถึงความรักของยายที่มีต่อหลานโดยยายจะร้องเพลงกล่อมให้หลานหลับ เมื่อหลานนอนเต็มอิ่มแล้วจะได้สดชื่นไม่อ่อนแอและ งอแงกับยาย

- คำ - หลาน เจ้า งามงอน แม่นิมอนงค์ ลูกยา ยาย
วลี - 1. หลานฉันงามงอน 2. ให้เจ้านอนหลับไหลจนบ่าโยม
ประโยค - 1. ยายจะกล่อมให้เจ้านอน 2. แม่นิมอนงคือย่าโกงยายนะลูกยา

ความคิดพื้นบ้าน

ยายสอนผู้ร้องกล่าวว่า เพลงนี้เป็นการแสดงความรักของยายที่มีต่อหลาน ด้วยการกล่อมให้หลานนอนหลับ ไม่ให้งอแงและดื้อกับยาย เมื่อหลานหลับยายจะได้ทำภารกิจอื่นด้วยความสบายใจ ในบทเพลงนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความรักของยายที่มีต่อหลาน ดังคำกล่าวว่า "หลานฉันงามงอน" เป็นการกล่าวชมหลานของตนด้วยความรัก นอกจากนี้ยังได้ใช้คำ "แม่นิมอนงค์" และ "ลูกยา" เรียกแทนตัวหลานอีกด้วย ส่วนวลีและประโยคที่ว่า "ให้เจ้านอนหลับไหลจนบ่าโยม แม่นิมอนงคือย่าโกงยายนะลูกยา" เพราะยายอยากให้หลานได้นอนให้เต็มที่เพื่อหลานจะได้ไม่ง่วงและไม่งอแง อีกทั้งยายจะเป็นคนกล่อมให้หลานนอนเอง จะเห็นได้ว่าสิ่งนี้เป็นความรักและหวังดีที่ยายมีต่อหลาน โดยที่ยายจะกล่อมหลานให้นอน และยายยังอยากให้หลานนอนให้เต็มที่โดยมีคำว่า "หลับไหล" หมายถึงหลับสนิท ในวลี "ให้เจ้านอนหลับไหลจนบ่าโยม" เพื่อหลานจะได้ไม่ง่วงนอน

และไม่มองในยามตื่นนั่นเอง ในสังคมพวกนั้นญาติผู้ใหญ่ (ยาย) จะรับหน้าที่ดูแลเด็กแทน ในขณะที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือในกรณีที่พ่อแม่เลี้ยงดูบุตรไม่ได้ ภาวะความรับผิดชอบเช่นนี้มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่เปลี่ยนแปลง

เพลงหญิงงามนาคำเจ็ด (37)

สาวเอยสาวเครือฟ้า	เป็นกำพร้าพ่อแม่ก็แลหาย
อยู่สำราญบ้านสวนสงวนกาย	ไม่สอดสายเสงี่ยมตนสมประดี
มีหญิงสาวขวาล้ำชื่อกำเจ็ด	เก่าแก่ตั้งแต่เกิดปฏิสนธิ์
ยังมีเฒ่าบุญชูอยู่สองคน	เฒ่าสนคนอาศัยคือยายตา

ตอนนี้กล่าวถึงตายายและหลานซึ่งกำพร้าพ่อแม่ โดยนำลักษณะเด่นของตัวละครในนิทานพื้นบ้านเรื่องสาวเครือฟ้าที่มีความงามเพียบพร้อมมาเปรียบกับกำเจ็ดหลานสาวและแบบฉบับของกำเจ็ดก็เป็นลักษณะที่หญิงสาวควรจะนำไปเป็นแบบอย่าง

คำ - สาวเครือฟ้า กำเจ็ด ยาย ตา หญิงสาว

วลี - 1. เป็นกำพร้าพ่อแม่ 2. อยู่สำราญบ้านสวนสงวนกาย
3. ไม่สอดสายเสงี่ยมตนสมประดี

ประโยค - เฒ่าสนคนอาศัยคือยายตา

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านคิดว่าบทเพลงนี้เป็นเรื่องราวของนิทานเรื่องสาวเครือฟ้า ที่กำพร้าพ่อแม่และได้อาศัยอยู่กับตายายในบ้านสวนแต่เรื่องราวของนิทานเรื่องสาวเครือฟ้าไม่ตรงกับเนื้อเรื่องที่กล่าวไว้ในบทเพลง เพียงแต่ชื่อสาวเครือฟ้าที่นำมาร้องในเพลงตรงกับชื่อของนางเอกเรื่องสาวเครือฟ้า เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่าในบทเพลงนี้ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของสตรีว่าควรจะมีคุณสมบัติอย่างหญิงสาวที่ชื่อกำเจ็ดคือมีนิสัยร่าเริงแต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความเรียบร้อยเป็นกุลสตรี สรรวม

กิริยามรรยาท ดังวลีที่ว่า "อยู่สำราญบ้านสวนสงวนกาย" ไม่สอดส่ายเสงี่ยมคนสมประดี" ถึงแม้ว่ากำเจิดจะกำพร้าว่อม่ออาศัยอยู่กับตาขายกำเจิดก็สามารถที่จะดีได้ด้วยตัวเองและเหตุที่กล่าวถึงสาวเครือฟ้าในประโยคแรกนั้นก็เพื่อที่จะเปรียบรูปลักษณ์ของกำเจิดว่าเหมือนกับสาวเครือฟ้าซึ่งเป็นหญิงสาวที่สวยงามและมีกิริยามรรยาทที่เรียบร้อย กำเจิดจึงมีพร้อมทั้งรูปลักษณ์และคุณสมบัติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะอันดีงามที่สตรีพึงจะมี ด้วยเหตุนี้จึงได้นำกำเจิดมาเป็นตัวอย่างเพื่อให้เห็นซึ่งคุณลักษณะเด่นเหล่านี้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างนายกับลูกน้อง

เพลงบ่าวทรยศ (38)

เรือเอ๋ยพาย	เอานายเอ๋ยโยก
พอลถึงสามโคก	นายก็โยกไม่ไหว
เลขชกค้ำพาย	ตีหัวนายดังโป๊ก

ตอนนี้กล่าวถึงนายและลูกน้องซึ่งพายเรือมาด้วยกัน เมื่อนายพายไม่ไหวลูกน้องจึงใช้ค้ำพายตีหัวของนาย

คำ - นาย ตี โป๊ก

วลี - เลขชกค้ำพายตีหัวนายดังโป๊ก

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านคิดว่า เพลงนี้เป็นเพลงขบขันเพราะตอนท้ายของเพลงความว่า "เลขชกค้ำพายตีหัวนายดังโป๊ก" คำว่า "โป๊ก" เป็นเสียงที่ค้ำพายตีหัวของนาย ถ้าชาวบ้านคนใดได้ยินคำนี้ในบทเพลงนี้ก็จะรู้สึกขบขันไปกับบทเพลงทุกครั้ง

นอกจากนี้ผู้เขียนมองว่า เนื้อหาของเพลงได้สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม ดังจะเห็นได้จากมีการกล่าวถึงคำว่า "นาย" ไว้ในบทเพลง เมื่อมีนายซึ่งเป็นหัวหน้าก็ย่อมต้องมีลูกน้องที่คอยทำตามคำสั่งของหัวหน้า ดังนั้นสิ่งนี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงชนชั้นทางสังคมของคนในสังคม

4. ความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มกับสาว

เพลงสบตา (39)

มองใบหน้าสายตามาเจอจะมาเจอ	ฉันมองคุณเธอเออเชื้อสวยจริง
ยิ้มช่วยวณกวนใจยิ้มละม้ายชายหางตา	ยิ้มเสน่ห์มีสง่าเธอยิ้มมาฉันก็ยิ้มไป
ดึกแล้วนอนฉันขอลาล่วง	แสนรักแสนห่วงแต่เจ้าดวงตาเออ

ตอนนี้เป็นความรักที่สมหวังของชายหญิงคู่หนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไปทั้งสองก็ต้องต่าง
กลับบ้านของตน ฝ่ายชายจึงได้หวนหาถึงคนรัก

- คำ - ฉัน มอง เธอ สวย ยิ้ม รัก ห่วง เจ้าดวงตา
- วลี - 1. มองใบหน้าสายตามาเจอจะมาเจอ 2. ยิ้มช่วยวณกวนใจยิ้มละม้ายชายหางตา
3. แสนรักแสนห่วงแต่เจ้าดวงตาเออ
- ประโยค - 1. ฉันมองคุณเธอเออเชื้อสวยจริง 2. เธอยิ้มมาฉันก็ยิ้มไป

ความคิดฝันบ้าน

บทเพลงนี้ได้กล่าวถึงชายหนุ่มที่พบหญิงสาวที่ถูกใจ ประทับใจในใบหน้าท่าทางและรอยยิ้ม
ของเธอ เมื่อสายตาของทั้งสองคนเจอกันทั้งคู่ก็ยิ้มให้กันดังประโยคที่ว่า "ยิ้มเสน่ห์มีสง่าเธอยิ้มมา
ฉันก็ยิ้มไป" พอถึงยามค่ำคืนซึ่งเป็นเวลาที่ผู้หญิงต้องเข้าบ้านทั้งสองจึงต้องจากกันไป ฝ่ายชายจึง
หวนหาอารมณ์หญิงที่ตนรัก

เป็นที่น่าสังเกตว่าในบทเพลงนี้มีการใช้คำว่า "เจ้าดวงตา" เรียกแทนผู้หญิงที่เขารัก
แสดงว่าในความรู้สึกของฝ่ายชายนั้นเห็นความสำคัญของฝ่ายหญิงเป็นอันมาก นอกจากนี้ในบทเพลง
ยังได้กล่าวถึงข้อจำกัดของเวลาว่ายามค่ำคืนผู้หญิงควรจะอยู่บ้าน ไม่ควรพูดคุยกับชายหรือไม่ควร
ทำสิ่งต่าง ๆ นอกบ้านในยามนี้ คนอื่นที่รู้เห็นจะนำไปพูดในทางเสียหายได้ สิ่งนี้จึงเป็นกฎเกณฑ์
ทางสังคมที่ผู้หญิงในสังคมควรจะปฏิบัติตาม

เพลงนิทานนิทรา (40)

นอนเสียเกิดแม่จะกล่อม	นวลละม่อมมาให้เจ้านอน
เจ้าอย่าอ่อนอย่ากวน	แม่จะซื้อเปเลญวนให้เจ้านอน
แม่จะกล่าวถึงเรื่องราวเมืองปทุม	มีสาวสวยรวยระรุ่มอยู่ในพุ่มชบา
คาถาขี้เลี้ยงไว้จึงเติบโตใหญ่ขึ้นมา	คาถาขี้ไปป่าสาวน้อยจะร้อยพวงมาลัย
ร้อยแล้วร้อยแล้วน้องแก้วก็อธิษฐานไป	เนื้อคู่อยู่ที่ไหนให้พวงมาลัยลอยวน
ถ้าเป็นเนื้อคู่กุศลคงไม่พินกันไป	เนื้อคู่กันแล้วคงไม่แคล้วสาบใจ

บทเพลงนี้แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนแรก (4 บาทแรก) เป็นเรื่องความรักระหว่างแม่กับลูก ซึ่งพยายามกล่อมให้ลูกหลับและมีข้อเสนอว่าถ้าลูกไม่ยอมแม่จะซื้อเปเลญวนให้ลูกนอน ส่วนในตอนหลังนั้นเป็นเรื่องบุพเพสันนิวาสระหว่างชายหนุ่มหญิงสาวที่แม่จะอยู่กับคนละทิศก็ต้องได้มาพบกันเพราะเป็นคู่กัน

ตอนแรก

คำ - แม่ นวลละม่อม เจ้า

วลี - 1. นอนเสียเกิดแม่จะกล่อม 2. นวลละม่อมมาให้เจ้านอน

ประโยค - 1. เจ้าอย่าอ่อนอย่ากวน 2. แม่จะซื้อเปเลญวนให้เจ้านอน

ตอนหลัง

คำ - แม่ สาวสวย สาวน้อย เนื้อคู่ สาบใจ

วลี - 1. ถ้าเป็นเนื้อคู่กุศลคงไม่พินกันไป 2. เนื้อคู่กันแล้วคงไม่แคล้วสาบใจ

ประโยค - เนื้อคู่อยู่ที่ไหนให้พวงมาลัยลอยวน

ความคิดฝันบ้าน

ในตอนแรกที่ว่า "นอนเสียเถิดแม่จะกล่อม นวลละม่อมมาให้เจ้านอน
เจ้าอย่าอ่อนอย่ากวน แม่จะซื้อเปลญวนให้เจ้านอน"

ตอนนี้เป็นการแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูกโดยมีการใช้คำว่า "นวลละม่อม" แทนตัวลูก แม่จะกล่อมให้ลูกหลับเพื่อจะได้ไม่ต้องอ่อน และแม่จะซื้อเปลญวนให้ลูกนอน โดยที่แม่จะให้สิ่งที่แม่คิดว่าดีที่สุดแก่ลูกนั้นเป็นเพราะความรักลูกนั่นเอง ส่วนในบริบทหลังเป็นเรื่องราวของนิทานที่กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องชีวิตว่าถ้าในอดีตชาติเคยเป็นคู่กันมาก่อน เมื่อเกิดมาอีกชาติใดก็ตาม ถึงแม่จะอยู่กันคนละทิศห่างกันเพียงใดก็ยังคงต้องมาเจอกันเพื่อเป็นคู่กันอีก และจะเป็นบุพเพสันนิวาสกันทุกๆ ชาติไป ดังความในเพลงว่า "ถ้าเป็นเนื้อคู่ก็สลคงไม่พินกันไป เนื้อคู่กันแล้วคงไม่แคล้วสายใจ"

จากเพลงบทนี้มีเนื้อหาตรงกับนิทานพื้นบ้านเรื่องตำนานเมืองปทุม ซึ่งในนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้เป็นเรื่องราวของความรักที่สมหวัง แต่ในบทเพลงนี้ไม่ได้กล่าวถึงตอนจบว่าผลของการกระทำจะเป็นเช่นใด จึงได้นำนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้มาประกอบในการวิเคราะห์บทเพลงด้วย เนื้อเรื่องในนิทานที่มีการเล่าต่อกันมา มีความว่า ในกาลครั้งหนึ่งมีหญิงชานาได้ถวายข้าวดอก 500 เม็ดกับดอกบัวแก่พระปัจเจกโพธิ์ โดยตั้งความปรารถนาไว้ว่าชาติหน้าขอให้มีลูกเท่ากับจำนวนของเม็ดข้าวดอกที่ถวายพระ และขณะนางเดินก็ขอให้มีดอกบัวผูกขึ้นรองรับเท้านางทุกก้าว เมื่อนางตายก็ไปเกิดในดอกบัวมีฤาษีเก็บนางไปเลี้ยงไว้เลี้ยงตั้งชื่อว่าปทุมวดี เหตุเพราะเมื่อนางย่างเท้าไปแห่งใดก็จะเกิดดอกบัวมารองรับเท้านางทุกก้าว เมื่อนางโตเป็นสาวก็ร้อยพวงมาลัยลอบนำไปเพื่อเสี้ยมทายหาคู่ พวงมาลัยลอบไปคล้องพระหัตถ์เจ้ากรุงพาราณสีขณะลงสรงพระองค์ จึงเสด็จออกติดตามหาเจ้าของมาลัยจนพบจึงรับนางไปอภิเษกเป็นมเหสี ความเชื่อของนางในเรื่องบุพเพสันนิวาสจึงสัมฤทธิ์ผล ต่อจากนั้นนางปทุมวดีได้ประสูติโอรส 500 องค์สมกับที่นางได้ตั้งความปรารถนาไว้

เพลงสวนลุมรอรัก (41)

ไอ้สวนลุมพินี	น้องกับพี่เคยไป
สัญญาฝากรักกันไว้	ต่อไปจะไม่ลืมเลือน
จากกันไปหนึ่งวัน	เหมือนเราจากกันไปหนึ่งแรมเดือน
จากกันไปใครจะเหมือน	นึกถึงเพื่อนที่ในสวนลุม
สวนลุมเป็นถิ่นรอรัก	หัวใจจะหักทั้งสาวและหนุ่ม
วันไหนไม่ได้ไปสวนลุม	หัวใจฉันกลุ่มสวนลุมคงคอย

ตอนนี้กล่าวถึงความรักของชายหญิงที่เคยมีสัญญารักต่อกัน ณ สวนลุมพินี เมื่อไม่ได้ไปสวนลุมพินี เหมือนที่เคยไปก็กลุ่มใจเพราะคิดถึงกัน

- คำ - สวนลุมพินี น้อง พี่ รัก จากกัน สาว หนุ่ม หัวใจ กลุ่ม ฉัน
- วลี - 1. จากกันไปหนึ่งวัน เหมือนเราจากกันไปหนึ่งแรมเดือน 2. สัญญาฝากรักกันไว้
3. หัวใจฉันกลุ่มสวนลุมคงคอย
- ประโยค - 1. น้องกับพี่เคยไป 2. สวนลุมเป็นถิ่นรอรัก

ความคิดฝันบ้าน

ชาวบ้านได้กล่าวถึงสวนลุมพินีซึ่งเป็นสวนสาธารณะแห่งหนึ่งที่สำคัญในเมืองหลวงว่าเป็นสถานที่ที่มีความหมายเพราะหนุ่มสาวได้มีสัญญารักต่อกัน ณ ที่แห่งนี้เมื่อถึงเวลาที่ต้องจากกันไปก็มีความคิดถึงกันอย่างมาก ดังวลีที่ว่า "จากกันไปหนึ่งวันเหมือนเราจากกันไปหนึ่งแรมเดือน" แสดงถึงความอยากที่จะใกล้ชิดกัน จากกันไปไม่นานก็เหมือนห่างกันเป็นปี ความรักเช่นนี้มีกล่าวไว้ในเรื่องวิวาห์พระสมุทร ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ว่า "ถึงกลางวันสุริยันแจ่มประจักษ์ ไม่เห็นหน้านงลักษณ์ยังมีคิใหญ่ ถึงราตรีมีจันทร์อันอาไพ ไม่เห็นโฉมประโลมใจก็มีคมน" นอกจากนี้ยังได้พูดต่อว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่ที่หนุ่มสาวนัดพบกัน และตนเองก็อยากที่จะไปที่สถานที่แห่งนี้มาก ดังประโยคที่ว่า "วันไหนไม่ได้ไปสวนลุม หัวใจฉันกลุ่มสวนลุมคงคอย" เหตุที่อยากไปเพราะที่นั่นทำให้ตนได้นึกถึงความหลังที่เคยมีความสุข

เพลงชายใจหลวง (42)

เห็นจะ เชื่อไม่ได้	น้ำใจของผู้ชายนั้น
พบรักใหม่มากลายคำมั่น	พบรักใหม่แล้วมากลายคำมั่น
ขาดสะบั้นไม่หันมามอง	

ตอนนี้กล่าวถึงความทุกข์ของหญิงที่ผิดหวังในรัก เพราะคู่รักของตนอกใจไปมีรักใหม่

คำ - ผู้ชาย รัก

วลี - 1. เชื่อไม่ได้ 2. พบรักใหม่ 3. กลายคำมั่น 4. ขาดสะบั้น 5. ไม่หันมามอง

ความคิดพื้นบ้าน

บทเพลงนี้ได้กล่าวถึงความทุกข์ที่เกิดจากรักไม่สมหวังของฝ่ายหญิงที่คนรักของเธอไปมีรักใหม่โดยไม่สนใจใยดี เธอเหมือนก่อนดังวลีที่ว่า "พบรักใหม่มากลายคำมั่น" และในบทเพลงได้แสดงให้เห็นว่าผู้ชายนั้นโลเลและเชื่อถืออะไรไม่ได้เพราะ เมื่อมีรักใหม่แล้วรักครั้งเก่าก็กลายเป็นอดีตไปในที่สุด ดังวลีที่ว่า "ขาดสะบั้นไม่หันมามอง" เป็นต้น

เพลงเขาดินรำลึก (43)

โอ้เขาดินสูงเนิน	ฉันเคยเดินมาก่อน
เขาดินจะกลายเป็นดอน	ลา ลา ลา เล่า เหงาใจ
เขาดินเป็นถิ่นความรัก	ฉันเคยร่วมรัก ฉันเคยร่วมใคร่
โอ โอ น้ำใจชาย	พูดไม่จริงหมุนเวียนเปลี่ยนไป
เดี๋ยวนี้เธอมีรักใหม่	เขาส้มเราได้ เขาดินวนา

ตอนนี้กล่าวถึงความรักที่ผิดหวังของหญิงสาวคนหนึ่งที่ถูกคนรักของเธอทิ้งไป เพราะมีรักใหม่และทั้งคู่เคยมีความหวังอันหวานชื่นที่เขาดินวนา

- คำ - เขาคินวนา ฉัน เหงาใจ ความรัก รัก เธอ ลืม เรา
- วลี - 1. ฉันเคยร่วมรัก ฉันเคยร่วมใคร่ 2. พุดไม่จริงหมุนเวียนเปลี่ยนไป
3. เคียวนี่เธอมีรักใหม่
- ประโยค - เขาลืมเราได้

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านได้กล่าวถึงสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งมีความหมายกับความรักของหนุ่มสาวคู่หนึ่งว่า ความรักของทั้งสองได้เติบโตขึ้น ณ เขาคินวนาหรือปัจจุบันเรียกว่าสวนสัตว์ดุสิต เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร แต่ความรักของเธอก็ผิดหวังเพราะฝ่ายชายได้ไปมีรักใหม่ ดังวลีที่ว่า "เคียวนี่เธอมีรักใหม่" สิ่งที่เคยงดงามก็กลายเป็นอดีต เหลือไว้แต่ความทุกข์ที่ผิดหวังจากฝ่ายชายที่โลเลและเชื่อไม่ได้เท่านั้นเอง

เพลงทำกันได้ลง (44)

คำแล้วจะแต่งตัวไป	จะอยู่ทำไมหาคนรักดีกว่า
นัดไว้ตั้งใจจะมาพบ	ตะวันพลบละไม่เห็นเธอมา
โง่บา ละลา ละลา (ซ้ำ)	อกของข้าชอกซ้ำระกำใจ

ตอนนี้กล่าวถึงความไม่สมหวังของชายผู้หนึ่งที่คนรักผัดนัด ทำให้เขาคอยเก้อ จึง ผิดหวังในนัดครั้งนี้

- คำ - นัด เธอ ชอกซ้ำ
- วลี - 1. ตะวันพลบละไม่เห็นเธอมา 2. อกของข้าชอกซ้ำระกำใจ

ความคิดพื้นบ้าน

บทเพลงนี้เป็นความผิดหวังของชายหนุ่มที่ตั้งใจจะมาพบกับคนรัก เพราะนัดกันไว้ แต่คอยอยู่นานจนคำก็ยังไม่เห็นคนรักของตนมาเสียที จึงผิดหวัง ดังประโยคสุดท้ายที่ว่า "อกของข้าชอกซ้ำระกำใจ"

เพลงเธอปันใจ (45)

แหงนดูดาวเมื่อคราวฟ้าสว่าง	จิตใจกระไรเห็นห่าง
อ้างว้างไปเสียกับเรา	กับเราเขาไม่อยากรำ
เขาทำกระบิคกระบวน	ช่วยวนคนอื่นเขารำ
คำพูดชืมากลับคำ	เขาไม่อยากรำไปเสียกับเรา

ตอนนี้กล่าวถึงความผิดหวังของชายหนุ่มที่คนรักของเขาผิดคำพูดและมีท่าทีเปลี่ยนไปจากที่เคยเป็นมาเพราะ เธอต้องการมีคนรักใหม่

- คำ - เห็นห่าง อ้างว้าง เรา กลับคำ เขา
- วลี - 1. จิตใจกระไรเห็นห่างอ้างว้างไปเสียกับเรา 2. กับเราเขาไม่อยากรำ
3. คำพูดชืมากลับคำ
- ประโยค - เขาไม่อยากรำไปเสียกับเรา

ความคิดพื้นบ้าน

บทเพลงนี้ได้กล่าวถึงความรักที่ผิดหวังของชายหนุ่มว่าคนรักของตนเอาใจออกห่างจากตน เพื่อจะไปมีคนรักใหม่ดังความว่า "จิตใจกระไรเห็นห่างอ้างว้างไปเสียกับเรา. .ช่วยวนคนอื่นเขารำ" นอกจากนี้จะทำตัวเปลี่ยนไปแล้วคำพูดต่าง ๆ ที่เคยพูดก็กลับคำไปเสียอีก ชายหนุ่มจึงต้องพบกับความผิดหวังในที่สุด

เพลงรู้เมื่อสาย (46)

เกิดเป็นหญิงนี้ซึ่มนยากนัก	ซึ่มซู้รักสุดจะสลักจะแผลง
ไอ้มีแต่ชายจะได้จะตอม	มีแต่พ่อมจะเหี่ยวจะแห้ง
มีแต่แกลั้งให้เจ็บระบม	อก โอ โอ้อ้อ ออกสตรี
ชายจะคลุกชายจะคลี	ชายจะขยี้ให้หญิงนี้ระทม
หวานคำซ้าเหลือเมื่อชายจะชม	แต่พอสมเขาหนงเขาหน้าย

หวานก็กลายเป็นชื่นเป็นขม

เขาชื่นเขาชมแล้วเขาก็ทิ้ง

อก โอ โอ โอ ออกหญิง

ให้ชายแนบชายแอบชายอิง

แล้วทุกสิ่งหญิงก็ซำ

ตอนนี้กล่าวถึงความทุกข์ระทมใจของหญิงที่โดนผู้ชายเอาเปรียบ แต่พอเขาได้สม
อารมณ์หมาย เธอก็ไม่มีค่าในสายตาของเขาอีกต่อไป ฝ่ายหญิงจึงต้องทุกข์ทรมานเหมือน
ตกนรกทั้งเป็น

คำ - หญิง ชาย ขี้ ระทม แหงหน้า ชื่นขม ทิ้ง ซำ

วลี - 1. ชื่นซึ้งรักสุดจะสลักจะแผลง
2. มีแต่แกล้งให้เจ็บระบบ
3. แต่พอสมเขาหงหน้า
4. หวานก็กลายเป็นชื่นเป็นขม
5. แล้วทุกสิ่งหญิงก็ซำ

ประโยค - 1. ชายจะขี้ให้หญิงนี้ระทม
2. เขาชื่นเขาชมแล้วเขาก็ทิ้ง

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านมีความคิดว่าบทเพลงนี้เป็นบทเพลงที่เศร้า เพราะกล่าวถึงความทุกข์ของผู้หญิง
อีกทั้งเนื้อเพลงที่ร้องได้ให้อุทาหรณ์เตือนใจผู้หญิงว่า เมื่อเกิดมาเป็นผู้หญิงแล้วก็ไม่ควรที่จะหลง
เชื่อในคำหวานหรือคำพูดของผู้ชายให้มากนัก เพราะถ้าผู้ชายได้ชื่นชมหญิงง่าย ๆ แล้ว เขาก็จะ
ไม่เห็นว่าคุณหญิงคนนั้นมีค่าอีกต่อไป ดังประโยคที่ว่า "เขาชื่นเขาชมแล้วเขาก็ทิ้ง" ความรักที่ก่อนนี้
เคยมีก็หมดไป ผู้หญิงจึงต้องขมขื่นและเข้าใจฝ่ายเดียว เพราะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ดังคำวลี และ
ประโยคที่แสดงความรู้สึกทุกข์ระทมที่กล่าวไว้ข้างต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าสตรีที่ปล่อยตัวปล่อยใจเคลิบเคลิ้มในความรักมากเกินไป จนเสียเนื้อ
เสียตัวให้ผู้ชายก่อนแต่งงานนั้นจะทำให้ฝ่ายชายเห็นคุณค่าของฝ่ายหญิงลดน้อยลง หรือไม่มีค่าเลย
เพราะเกิดความระแวงแคลงใจ และดูเหมือนว่าเป็นหญิงใจง่าย ทั้งอาจเคยเสียตัวให้ชายอื่นมาแล้ว
ก็ได้หรือมีเดะนั้นก็เป็นธรรมดาวิสัยของคนเราเมื่อได้สิ่งใคมาง่ายก็มักจะประเมินคุณค่าง่ายนั้นน้อยกว่า
ที่ควรเสมอ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดการทอดทิ้งขึ้นภายหลัง หญิงที่ถูกชายทอดทิ้งนอกจากจะระทม

ขมขื่นแล้วยังถูกชาวบ้านติฉินนินทาอีกด้วย ดังนั้นสตรีที่ดีควรเตือนใจตนเองด้วยสุภาสิตสุนทรภู่ที่ว่า
 "เมื่อสูกอมหอมหวานจึงควรหล่น อยู่กับต้นอย่าให้พราวไปจากที่ อย่าชิงสุกก่อนห่ามไม่งามดี
 เมื่อบุญมีคงจะมาอย่าปรารภ"

เพลงร่อนรัก (47)

ร่อนแควคที่แควคที่เฝ้า	ยังพอหลบเข้าไต้ต้นพฤษา
แต่ร่อนรักนั้นหนักอูรา	ไม่รู้ว่าจะหลบไปแห่งใด
เพลิงไหม้ที่ล้างป่า	ยังมีเวลาที่จะดับได้
แต่ร่อนรักนั้นดับไม่ไหว	ก็เพราะว่าใจของฉนั้นมันคง
รักเอยคั้งหมื่นคั้งแสน	รักได้ไม่แมนเท่าที่ฉนั้นหลง
เพราะรักฉนั้นมันคง	เพราะรักจึงหลงพะวงอยู่กับเธอ

ตอนนี้กล่าวถึงความทุกข์ทรมานใจของฝ่ายหญิงที่ทิ้งรักจึงหลงฝ่ายชายจนไม่เป็นอันที่จะ
 ทำการงานใดเหมือนแควคที่เฝ้ายังดับร้อนได้ถ้าอยู่ในที่ร่ม แต่ความรักอันร้อนรุ่มนี้ยากแก่การทำให้
 สงบลงได้

คำ - ร่อนรัก หนักอูรา ใจ ฉนั้น มันคง หลง พะวง รัก เธอ

วลี - 1. ร่อนรักนั้นหนักอูรา 2. ร่อนรักนั้นดับไม่ไหว 3. เพราะรักจึงหลงพะวงอยู่กับเธอ

ความคิดพื้นบ้าน

บทเพลงนี้เป็นการพูดถึงความรักที่มั่นคงของหญิงที่มีต่อคนรักของเธอ และได้เปรียบเทียบ
 ความรักว่าร้อนยิ่งกว่าความร้อนของแสงอาทิตย์ที่สาดส่องลงมาบนโลก แต่ความรักในใจร้อนยิ่ง
 กว่ามือที่พลต่อความรู้สึกยากที่จะสงบลงได้ ความร้อนจากแควคเฝานั้น ถ้าหลบเข้าไปไต้ต้นไม้ก็
 หายร้อน หรือเพลิงที่ไหม้ล้างป่าก็ยังดับได้เมื่อถึงเวลา แต่ความรักของเธอที่ทิ้งรักทั้งหลงแต่ชาย
 อันเป็นที่รักอยู่ตลอดเวลา นั้นทรมานยิ่งนัก ดังพระราชนิพนธ์ เรื่องศกุนตลาที่พระบาทสมเด็จพระ-
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ ตอนหนึ่งว่า "โรครักนี้แรงหาน้อยไม่ ร้ายยิ่งกว่าโรคา

อย่างไรใด ๆ ยิ่งกว่าไขจับหนาวร้าวราญครัน แต่มิได้ชื่นชมให้สมจิต เหมือนเพลิงพิชเฝ้าอรุณาแทบ
อาลัย "ไม่เห็นหน้าคู่รักเพียงสักวัน จิตพลันร้อนผ่าวราวอัคคี"

ทั้งคำ วลี ประโยค ในบทเพลงย่อมสะท้อนความรู้สึกและอารมณ์รักได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะ
จะเป็นคำว่า ร้อนรัก หนังกุรา หลง พะวง หรือวลีที่ว่า "ร้อนรักนั้นดับไม่ไหว" คุณยายใบเล่าว่า
เคยเห็นคนที่มีลักษณะอาการร้อนรุ่มเพราะคิดถึงคนรักว่าตอนช่วงรักกันใหม่ ๆ ยังมีความหลงใหลกัน
และกันอยู่มาก แม้ไม่เห็นหน้ากันเพียงวันเดียวก็ร้อนรนแทบจะขาดใจ เหมือนคนโดนไฟเผา
ยิ่งถ้าเป็นไฟป่ายิ่งร้อนกว่าไฟธรรมดาหลายเท่าตัว

เพลงเตือนใจ (48)

เมขลาจะมาแล้วแก้ว	รามสูร เห็นแล้วก็ขว้างขวานออกไป
ขว้างขวานมาถูอก	เลือดแดงไหลตกไปทั้งพื้นปรุพี
หนุ่มสาวรักกันดีดี	โกรธเคืองกันช้ำน้ำตาต้องไหลนอง

ตอนนี้กล่าวถึงความขาดสติยังคิดเพียงเพราะอารมณ์ชั่ววูบของหนุ่มสาวที่มีเรื่องราว
หมองใจกันจนเป็นเหตุให้ต้องเสียใจได้ในภายหลัง เพราะการกระทำของตน และยังได้นำ
การกระทำของรามสูรกับนางเมขลาในวรรณคดีมาเปรียบเทียบให้เห็นเพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนใจ
ของคนที่รักกันอีกด้วย

คำ - หนุ่ม สาว รัก โกรธเคือง น้ำตา เมขลา รามสูร เลือด
วลี - 1. ขว้างขวานมาถูอก 2. เลือดแดงไหลตกไปทั้งพื้นปรุพี
3. โกรธเคืองกัน 4. น้ำตาต้องไหลนอง

ความคิดฝันบ้าน

คุณยายหลิมมีความคิดว่าถ้าหนุ่มสาวที่เคยรักกันต้องมาโกธรเคืองกันแล้วก็จะมีแต่ความเศร้าและน้ำตาเหมือนกับรามสูรที่ทำเมขลาบาดเจ็บ รามสูรจึงต้องเสียใจในสิ่งที่ได้ทำลงไป บทเพลงนี้กล่าวถึงนางเมขลาและรามสูร ซึ่งเป็นปางหนึ่งของพระนารายณ์ที่อวตารลงมาเป็นนางเมขลาเพื่อปราบยักษ์ที่ชื่อรามสูร แต่ชาวบ้านนำมาขับร้องเล่นจนความหมายของตัวละครแปรเปลี่ยนไป จนผู้ฟังเข้าใจไปว่ารามสูรเป็นผู้ที่ทำร้ายนางเมขลา แล้วนำเอาการกระทำของนางเมขลากับรามสูรมาเปรียบเทียบกับความรักของหนุ่มสาว ดังเนื้อเพลงที่ว่า "...หนุ่มสาวรักกันดีดี โกรธเคืองกันขึ้นน้ำตาต้องไหลนอง" ซึ่งหมายความว่า หนุ่มสาวที่รักกันอยู่ดีดีนั้นถ้าต้องมีเรื่องโกรธเคืองกันจนถึงขั้นต้องเลิกกันไปหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องจบชีวิตลงในที่สุดทั้งสองฝ่ายก็ต้องมาเศร้าโศกเสียใจให้กับสิ่งที่ได้กระทำลงไป

5. การเกี่ยวพาราสี

เพลงร่ำวอแสนสุข (49)

โทน โทน เอ๋ย	เพื่อนชายอุตส่าห์มาเคียง
ขอเชิญโฉมยงร่วมวงพี่ชาย	ถ้าได้อย่างนี้รำคู่
รู้ไว้เกิดหวานใจ	เทพธิดาชั้นไหนยังไม่งามเหมือนเธอ

ตอนนี้กล่าวถึงการเกี่ยวพาราสีของชายหนุ่มที่เชิญชวนให้หญิงที่ตนหมายปองรำคู่กับตน และกล่าวชมความงามของหญิงสาวอีกด้วย

คำ - โฉมยง หวานใจ เทพธิดา งาม เธอ

วลี - 1. ขอเชิญโฉมยงร่วมวงพี่ชาย 2. รู้ไว้เกิดหวานใจเทพธิดาชั้นไหนยังไม่งามเหมือนเธอ

ความคิดฝันบ้าน

คุณป้าเหลือเล้าว่าสมัยก่อนยามที่หมู่บ้านมีงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานบุญต่าง ๆ มักมีการรำวงกันเสมอ หนุ่มสาวก็ได้มาพบปะกัน ถ้าถูกใจกันก็จีบกัน บางคู่ถึงขั้นแต่งงานกันไปก็มี บทเพลงนี้เป็นการที่ฝ่ายชายเกี้ยวฝ่ายหญิง อีกทั้งยังชมความงามของฝ่ายหญิงว่างามคุณนางฟ้าอีกด้วย สังเกตว่ามีการใช้คำว่า "โฉมงาม" และ "หวานใจ" แทนตัวหญิงที่ชายจะเกี้ยวทั้งนี้เพื่อให้ฝ่ายหญิงพอใจและรักตน

เพลงรักน้อยได้ไหม (50)

เธอรำช่างน่าดู	ถ้าฉันรำคู่จะเป็นบุญตา
อย่ามาทำอย่ามาทำพุดจา	เดี๋ยวจะว่าเสียให้อาย
ทั้งคารมคำคมแฉ่งอน	รู้ว่างอนจะมาวอนทำไม
รักละสิจึงมาวอนพุดจา	เสียเวลากลับจะไม่สนใจ
รับรักฉันน้อยได้ไหม	อ้อ... ไม่ได้หวานใจเธอมี

ตอนนี้กล่าวถึงการเกี้ยวพาราสีโดยทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงร้องโต้ตอบกัน ฝ่ายชาย

เป็นฝ่ายขอความรัก แต่ฝ่ายหญิงปฏิเสธโดยอ้างว่าฝ่ายชายมีคนรักอยู่แล้ว

คำ - เธอ ฉัน คู่ งอน รัก หวานใจ

วลี - 1. รักละสิจึงมาวอนพุดจา 2. รับรักฉันน้อยได้ไหม

ประโยค - 1. เธอรำช่างน่าดู 2. ถ้าฉันรำคู่จะเป็นบุญตา

ความคิดฝันบ้าน

บทเพลงนี้เป็นการเกี้ยวพาราสีที่หนุ่มสาวร้องโต้ตอบกัน โดยฝ่ายชายจะกระเช้าฝ่ายหญิงว่ารำสวยเขาอยากรำคู่ จากนั้นก็มีการงอนและฝ่ายชายก็เป็นฝ่ายง้อ ดังประโยคที่ว่า "รู้ว่างอนจะมาวอนทำไม รักละสิจึงมาวอนพุดจา" ท้ายที่สุดฝ่ายชายก็ขอความรักให้ฝ่ายหญิงรักตนแต่ฝ่ายหญิงรู้ทันก็ตอบไปว่า "อ้อ... ไม่ได้หวานใจเธอมี" บทเพลงนี้แสดงให้เห็นถึงความเจ้าชู้ของผู้ชายว่าถึงแม้ตนจะมีคนรักอยู่แล้ว แต่ลับหลังคนรักก็สามารถขอความรักจากหญิงอื่นได้

เพลงเข็ญรำ (51)

เตรียมเข็ญรำ	ควรฤมาทำใจน้อย
เตรียมอุตสาห์มาคอย	ร้องกรองมาร้องเป็นเพลง
ขอเข็ญร้องรำกับพี่	อย่าหลบอย่าหนีให้พี่วังเวง
สวเอยอย่าเกรง	จะทำให้เพลงของเรียมจืดจาง

ตอนนี้เป็นการเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาวในวงรำวง โดยที่ฝ่ายชายขอรำคู่ และ
อ่อนวอนไม่ให้ฝ่ายหญิงหลบหน้าหลบตา และให้ทำตามสบาย

- คำ - เตรียม อุตสาห์ คอย พี่ วังเวง สวเอย
- วลี - 1. เตรียมอุตสาห์มาคอย 2. ขอเข็ญร้องรำกับพี่
3. อย่าหลบหน้าหนีให้พี่วังเวง 4. สวเอยอย่างเกรง
- ประโยค - เตรียมเข็ญรำ

ความคิดพื้นบ้าน

คุณป้าทองหล่อ กล่าวว่าบทเพลงนี้เป็นเพลงที่หนุ่มมาใช้เกี่ยวสาว ใช้ร้องในตอนที่มีงานวัด
แล้วรำวงกันก็จะชักชวนสาว ๆ ที่ตนพอใจให้ออกมารำวงคู่กับตน โดยใช้คำว่า "เตรียม" และ
"พี่" แทนตน การใช้คำว่าพี่แทนตนนั้นไม่ได้หมายความถึงการเป็นพี่น้องกันตามสายโลหิต แต่เป็น
การเรียกเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและสนิทกันมากกว่าที่จะหมายความถึงการเป็นพี่เป็นน้องกันจริง
บทเพลงนี้เมื่อร้องกันจนติดปากเพราะมีความชอบ จึงได้ใช้กลุ่มลูกหลานของตนต่อไปเพราะทุกครั้ง
ที่ร้องจะมีความสุข เพราะได้รำลึกถึงอดีตอันแสนสุขของตน ด้วยเหตุนี้เพลงรำวงบางเพลงจึงได้
ใช้ร้องกลุ่มเด็ก เพราะเพลงที่เลือกมาร้องเป็นการเลือกตามความพอใจของผู้ร้องนั่นเอง

เพลงโชนเสันทา (52)

เสียงโชนปะโชนโชน	เสียงโชนมาเร้าหัวใจ
ขอเชิญมาร่ำอย่าทำเอียงอาย	พื่อนร่ำตามกันไป
ในทำนองเพลง	ฉันร่ำไม่เป็น
อ๊ย อ๊ย ไม่เป็นไร	มาเถิดหวานใจ ฉันจะเป็นคู่ร่ำ

ตอนนี้กล่าวถึงการเกี่ยวพาราสีของฝ่ายชายด้วยการชวนร่ำ ถ้าฝ่ายหญิงร่ำไม่เป็น เขาก็ยินดีที่จะเป็นคู่ร่ำเพื่อที่จะสอนให้

คำ - หัวใจ ฉัน หวานใจ คู่ร่ำ
 วลี - ขอเชิญมาร่ำอย่าทำเอียงอาย
 ประโยค - ฉันจะเป็นคู่ร่ำ

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านคิดว่าบทเพลงนี้เป็นบทเพลงที่ร้องเล่นกันในวงร่ำวง เพราะมีเสียงโชนใน ความว่า "เสียงโชนปะโชนโชน เสียงโชนมาเร้าหัวใจ" เป็นารเกี่ยวสาวของฝ่ายชายโดย เชิญชวนให้ออกมาร่ำ แม้ฝ่ายหญิงจะร่ำไม่เป็นก็จะสอนให้หรือเป็นคู่ร่ำให้เพราะอยากจะใกล้ชิด กับฝ่ายหญิงอยู่แล้ว อีกทั้งมีการใช้คำ "หวานใจ" แทนตัวฝ่ายหญิงเป็นการบอกถึงความสนใจที่ ฝ่ายชายพอใจฝ่ายหญิงที่ตนจะ เกี่ยวพาราสีด้วย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา

เพลงผ้าเม็ยอลเวง (53)

โละเห่โละหึก	ลุกขึ้นแต่ดึกทำขนมแข่งม้า
ผ้าก็ตีเม็ยกี่ค่า	ขนมแข่งม้าก็ค้ำหม้อแกงเอย

ตอนนี้กล่าวถึงความขัดแย้งภายในครอบครัวของสามีภรรยาคนหนึ่ง ซึ่งทำขนมลงมือไปได้ ไม่นานก็เกิดทะเลาะกันจึงเป็นผลให้ขนมคาหม้อแกลง

คำ - ผัว เมีย ตี คำ
วลี - ผัวก็ตีเมียก็คำ

ความคิดพื้นบ้าน

บทเพลงนี้แสดงให้เห็นโทษของการทะเลาะกันระหว่างสามีภรรยา ดังประโยคที่ว่า "ผัวก็ตีเมียก็คำ" ขนมแครงม่่าก็คาหม้อแกลงเอบ" เมื่อสามีภรรยาไม่รักใคร่ปรองดองกันแล้ว ความยุ่งยากภายในครอบครัวก็จะเกิดขึ้น จะทำการงานสิ่งใดก็ยากที่จะสำเร็จลงได้ ทั้งนี้ทั้งนั้น เป็นเพราะขาดความสามัคคี ดังมีคำกล่าวที่ว่า "สามัคคีคือพลัง"

เพลงพราหมณ์ผู้อำภัพ (54)

แสนสงสารแต่เจ้าพราหมณ์ผู้งามชื่น	มาเดินสะอื้นโศกาน้ำตาไหล
ซาเลื่องคู่สาวสรภาน์ใน	ไม่มีใครที่จะมาเมตตาตัว
มาน้อยจิตคิดไปใจจะขาด	โอ้อนาถเจ้าพระคุณพ่อทูนหัว
อันความผิตน่องไม่มีราคีมัว	มาดีชั่วเท็จจริงยังกรังใจ
ถ้าแม้ข้าทูลสิ้นระบิลเรื่อง	ถึงจะเคืองก็ควรอ้อชวาสัย
ไม่ทันทูลสิ้นเรื่องก็เคืองใจ	ด้วยอีกาฟักไข่มันคอยกวาน

ตอนนี้เป็นเรื่องราวของนิทานพื้นบ้านเรื่องหนึ่งที่ภรรยาปลอมตัวเป็นพราหมณ์เพื่อตามหาสามีด้วยความรักแต่ต้องพบความเศร้าเพราะสามีอยู่กับผู้หญิงอื่น

คำ - พราหมณ์ พ่อทูนหัว เคืองใจ สะอื้น โศกาน้ำตา อีกาฟักไข่มัน
วลี - 1. แสนสงสารแต่เจ้าพราหมณ์ผู้งามชื่น 2. มาเดินสะอื้นโศกาน้ำตาไหล
3. มาน้อยจิตคิดไปใจจะขาด 4. ไม่ทันทูลสิ้นเรื่องก็เคืองใจ
ประโยค - ไม่มีใครที่จะมาเมตตาตัว

ความคิดฝันบ้าน

ชาวบ้านบอกว่าเพลงนี้เป็นเรื่องเดียวกับนิทานเรื่องหนึ่งที่ว่า เจ้าครองนครผู้หนึ่งมีเมียชื่อ "เกสร" ต่อมาพระองค์ไปทำศึกต่างเมืองปรากฏว่าชนะศึกเจ้าเมืองเมืองนั้นก็ยกพระธิดาให้ แต่พระองค์ไม่สนใจ ธิดาของเจ้าเมืองนั้นซึ่งได้หลงรักพระองค์อยู่จึงได้โกรธแค้นพระองค์มาก และได้ทำเสน่ห์เพื่อให้พระองค์หลงรักนาง หลังจากที่พระองค์โดนเสน่ห์ก็ลี้ภัยบ้านเมืองและหนีไปหมดสิ้น ฝ่ายนางเกสรรู้ว่าพระองค์มีเมียอีกคนจึงปลอมตัวเป็นพราหมณ์เข้าไปเพื่อตามหาพระองค์ ขณะที่ปลอมเป็นพราหมณ์ก็ไม่ยอมพูดกับใครเพราะกลัวว่าคนจะรู้ว่าเป็นผู้หญิงปลอมตัวมา นางได้ไปรับใช้สามีกับเมียใหม่ นางคอยขัดขวางเมียใหม่ด้วยความหึงหวงอยู่ตลอดเวลา เมียใหม่ใช้ให้นางทำอะไรนางก็ไม่ทำตามคำสั่ง เมียใหม่จึงได้สั่งเพชรมาดัดให้ประหารชีวิตนางด้วยการตัดศีรษะ ขณะที่เพชรมาดัดศีรษะของนางผ้าโพกหัวหลุดจากศีรษะจึงรู้ว่าผู้หญิงปลอมตัวเป็นพราหมณ์ และลูกในท้องของนางก็คลอดออกมาพอดีเมื่อพระองค์เห็นแหวนที่นางใส่จึงได้รู้แน่ๆ เป็นนางเกสร พระมเหสีจึงได้สติและมีความเศร้าโศกเสียใจมาก ชาวบ้านได้อธิบายคำว่า "อิกาพักไข่" ว่า หมายถึง เมียน้อย

7. บทเพลงที่กล่าวถึงมนุษย์

เพลงเรือเจ้ากรรม (55)

พิน เล เล้	พิน เล เล้
พายเรือวันยังค่ำ	ก็ยังไม่ถึงทะเล
มีอิฐสองไพ	ว่าจะไปเรือแม่
ลูกระลอกมันซัด	ตูดปักตูดเป้

ตอนนี้เป็นเรื่องราวของคนพายเรือที่โดนเขาเหยียบว่ามีอิฐสองไพก็ยังไม่ไปเรือแม่ให้สบายกลับต้องมาพายเรือให้ลำบาก

คำ - พายเรือ เรือแม่ ตูดปักตูดเป้

วลี - 1. พายเรือวันยังค่ำก็ยังไม่ถึงทะเล 2. ลูกระลอกมันซัดตูดปักตูดเป้

ความคิดพื้นบ้าน

ชาวบ้านมีความรู้สึกขบขันคนพายเรือ เพราะทั้งที่มีธนูสยงไฟ พอทที่จ่ายค่าเรือเมล์ได้ ก็ไม่ไปเรือเมล์ให้สบาย กลับต้องมาพายเรือด้วยความยากลำบาก ดังประโยคที่ว่า "พายเรือวันยังค่ำก็ยังไม่ถึงทะเล" อีกทั้งในน้ำก็มีลูกกระรอกซัด ชาวบ้านจึงสมน้ำหน้าในความโง่เขลาของคนพายเรือว่าถ้าไปเรือเมล์เสียตั้งแต่แรกก็คงถึงจุดหมายปลายทางไปแล้ว จึงใช้คำ "ตูดปักตูดเบ้" เป็นการหัวเราะเยาะคนพายเรือ

เพลงแบ่งงาน (56)

นกเอี้ยงเอย	มาเลี้ยงควายตอน
ควายเป็นหนอน	นกเอี้ยงตีกัน
ไอ้จันไถนา	ไอ้กาส่งข้าว
ไอ้เหมาเฝ้าเรือน	ไอ้เหมือนตกกะใจ
ไอ้ไทยหัวถลอก	จะบอกขาให้
เคเรือเถาคัน	น้ำมันตูดไก่ เขียวใส่ ก็เขียวใส่

บทเพลงนี้เป็นมี 3 ตอน ในตอนแรกเป็นเรื่องของการพิ่งพากันระหว่างสัตว์ ส่วนตอนที่ 2 เป็นเรื่องความขัดแย้งกันระหว่างสัตว์ และในตอนสุดท้ายเป็นการแบ่งหน้าที่กันทำงานของมนุษย์

ตอนแรก (2 บาทแรก)

คำ - นกเอี้ยง เลี้ยง ควาย

ประโยค - นกเอี้ยงเอยมาเลี้ยงควายตอน

ตอนที่ 2 (2 บาทต่อมา)

คำ - ควาย นกเอี้ยง ตีกัน

ประโยค - นกเอี้ยงตีกัน

ตอนสุดท้าย (ตั้งแต่บาทที่ 5 จนจบเพลง)

คำ - ไอ้จั้น ไอ้กา ไอ้เหมา ไอ้เหมือน ไอ้ไทย

วลี - 1. ไถนา 2. ส่งข้าว 3. เผ่าเรือน

ประโยค - 1. ไอ้จั้นไถนา 2. ไอ้กาส่งข้าว 3. ไอ้เหมาเผ่าเรือน

ความคิดพื้นบ้าน

ในตอนที่ 1 เป็นการช่วยเหลือกันระหว่างสัตว์ 2 ชนิด คือ นกเอี้ยง และควาย ส่วนในตอนที่ 2 เป็นความขัดแย้งของนกเอี้ยงทั้งสองที่แย่งอาหารกันบนหลังควาย และในตอนที่ 3 ชาวบ้านคิดว่าคนทั้งหมดอยู่บ้านเดียวกันและมีหน้าที่ต่างกัน เช่น ไถนา ส่งข้าว เผ่าเรือน เพราะสังคมลาวพวนประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรมจึงได้มีการกล่าวถึงการไถนาและข้าว ส่วนประโยค "ไอ้เหมือนตกกะได" จนจบเพลงเป็นการร้องสอดแทรกเพื่อให้เห็นภาพความตลก ไม่มีอะไรมากไปกว่าทำให้คนที่ได้ฟังและคนร้องได้หัวเราะกัน

สรุป

เพลงกล่อมเด็กที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ลาวพวนเลือกมาร้อง ไม่ว่าจะ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ขยายกับหลาน สามีกับภรรยา และหนุ่มกับสาว ฯลฯ ย่อมสะท้อน ความคิด ความรู้สึกและอารมณ์ของลาวพวนได้ดังนี้

"แม่" เป็นคำโดดหรือคำไทยแท้ที่บ่งบอกความสัมพันธ์อันลึกซึ้งและอบอุ่นระหว่างผู้หญิง และลูก ความหมายของคำนี้หมายถึงผู้ให้กำเนิด ผู้ให้น้ำนมลูกดื่มกิน ผู้เสียสละ และเป็นผู้ที่มี พระคุณที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของลูก เพราะแม่ได้ให้ความรักความเมตตาและปกป้องดูแลจนลูกเติบโตใหญ่ ความรักของแม่ถือได้ว่าเป็นความรักที่บริสุทธิ์ ทุกชาติทุกภาษาย่อมตระหนักในความหมายของคำว่า "แม่" นี้ดี เช่นเดียวกับที่ลาวพวนได้สะท้อนความรักความผูกพันและความห่วงใยของแม่ที่มีต่อลูก ออกมาเป็นเพลงกล่อมเด็ก ที่ใช้ร้องกล่อมลูกกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ดังเพลงโอ้หนอชีวิต (4) ที่แม่ เป็นผู้เสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูก แม้ว่าแม่จะต้องทนทุกข์ทรมานมากเท่าใด ถ้าทำแล้วลูกสบาย แม่ก็ยินดีที่จะทำ หรือเพลงดวงใจแม่ (34) ที่กล่าวถึงความรักของแม่ที่ยอมเหนื่อยไถ่เปลให้ลูก หลับอย่างสบาย เป็นต้น

ในสังคมลาวพวนเมื่อชายหญิงแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายชายต้องมาอยู่บ้านของฝ่ายหญิง ซึ่งรวมถึงพ่อแม่พี่น้องของฝ่ายหญิงด้วย และเมื่อทั้งสองมีลูก ภรรยาที่ในการเลี้ยงดูหลานจึงตกเป็นของยาย เพราะยายออกไปทำงานนอกบ้านไม่ไหวแล้ว จึงคอยดูแลและช่วยเหลืองานเล็ก ๆ น้อยๆ ภายในบ้าน และที่สำคัญคือช่วยเลี้ยงหลานเพื่อแบ่งเบาภาระพ่อแม่ของหลานที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เมื่อเป็นดังนี้ภาพยายเฝ้าหลานจึงเป็นภาพที่เห็นได้โดยทั่วไปภายในหมู่บ้านวัดกุฎีทอง วิถีชีวิตเช่นนี้จึงสะท้อนออกมาเป็นเพลงที่แสดงความรักความผูกพันระหว่างยายกับหลาน ดังปรากฏในเพลงหลับเถิดหน้า (3) หรือเพลงหลับเสียบเถิด (36) เป็นต้น

การที่หญิงชายได้ทำพิธีแต่งงานและอยู่กินกันคนในสังคมเรียกผู้ชายว่า สามี และเรียกผู้หญิงว่าภรรยา เมื่อคน 2 คนที่มาจากพื้นฐานครอบครัวที่แตกต่างกันอยู่กินด้วยกันก็ย่อมที่จะต้องมียินดีและขัดแย้งกัน ดังเพลงผัวเมียอลเวง (53) ที่คนลาวได้นำมาใช้ร้องเป็นเพลงกล่อมลูก เนื้อหาของเพลงกล่าวถึงความขัดแย้งของสามีภรรยาคนหนึ่งว่าหากสามีภรรยาไม่มีความสามัคคีเป็นพื้นฐานแล้วก็ยากที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี หรือเพลงพราหมณ์ผู้อำภัพ (54) ที่กล่าวถึงการที่มีมือที่สามเข้ามาเป็นเหตุให้สามีและภรรยาต้องช่นช้องหมองใจกัน กว่าจะรู้จักต้องมีการสูญเสียเกิดขึ้นอันนำมาซึ่งความเสียบใจได้ในภายหลัง

ความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มกับสาว ย่อมที่จะมีเรื่องของความรักเข้ามาเกี่ยวข้องกับเสมอ เริ่มตั้งแต่เกี่ยวพาราสีกัน เป็นคู่รักกัน จนกระทั่งเลิกหรืออยู่กันไปจนตายจากกัน บางคนก็สมหวัง บางคนก็ปวดร้าว สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์จึงสะท้อนออกมาเป็นเพลงไม่ว่าจะเป็นความรักที่สมหวัง ดังเช่นเพลงสบตา (39) หรือเพลงนิทานนิทรา (40) เป็นต้น ส่วนความผิดหวังที่สะท้อนจากเพลงชายใจลวง (42) หรือเพลงเขาดินรำลึก (43) หรือเพลงรู้เมื่อสาย (46) เป็นต้น

